

Innst. 154 L

(2009–2010)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Prop. 4 L (2009–2010), jf. Ot.prp. nr. 110 (2008–2009)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om vergemål (vergemålsloven)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

Justisdepartementet legger i proposisjonen frem forslag til en ny lov om vergemål. Forslaget svarer til forslaget i Ot.prp. nr. 110 (2008–2009) som ble fremmet for Odelstinget i forrige sesjon. Loven vil erstatte lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse og lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige. Lovforslaget har bakgrunn i Vergemålsutvalgets utredning i NOU 2004:16 Vergemål.

Departementet ser et klart behov for en grunnleggende revisjon av gjeldende lovgivning på vergemålsområdet. Siden lov om umyndiggjørelse og lov om vergemål ble vedtatt i henholdsvis 1898 og 1927, har det skjedd store samfunnsmessige endringer. I løpet av denne tiden har også bevisstheten om behovet for vern av svake gruppers rettigheter økt både i Norge og ellers i verden. Familiemønstre er endret, de offentlige velferdsordningene er vesentlig utbygd og det er et økt kommersielt press mot enkeltpersoner, ikke minst barn. Samfunnet har også blitt mer komplekst, og det stilles krav til borgerne gjennom regelutvikling på stadig nye områder. Det er derfor viktig at det regelverket som skal sikre representasjon for mennesker som trenger bistand til å ivareta egne interesser, gjennomgår en modernisering og blir bedre tilpasset dagens forhold.

Departementet drøfter hvilke regler som bør gjelde for mindreårige under vergemål. Det foreslås at myndighetsalderen fortsatt skal være 18 år. Det fore-

slås å videreføre hovedregelen om at en mindreårig i utgangspunktet ikke kan binde seg selv ved rettslige handlinger eller råde over sine midler. Fra dette utgangspunktet foreslås visse unntak. En mindreårig kan for eksempel råde over midler som er stilt til hans eller hennes egen rådighet. En mindreårig over 15 år kan også selv inngå arbeidsavtaler og med vergemålsmyndighetens samtykke drive næringsvirksomhet. Videre har en mindreårig over 15 år råderett over midler han eller hun har tjent ved eget arbeid eller egen virksomhet.

Departementet går inn for å oppheve dagens ordning med umyndiggjøring og foreslår å erstatte denne med en ordning med individtilpasset vergemål. Vilkårerne for å opprette vergemål foreslås i stor grad å være de samme som etter gjeldende rett, men med visse endringer og forenklinger. Departementet fremmer dessuten forslag til en bestemmelse om vergemålets omfang, hvor blant annet det minste midtels prinsipp videreføres og tydeliggjøres.

At en person settes under vergemål, innebærer at det oppnevnes en verge som har kompetanse til å handle på vegne av personen. Ved et ordinært vergemål har personen sin rettslige handleevne i behold og kan dermed disponere også på egen hånd. Et vedtak om å sette en person under vergemål vil imidlertid kunne suppleres med et særskilt vedtak om hel eller delvis fratakelse av den rettslige handleevnen. Der som vilkårene for fratakelse av den rettslige handleevnen er oppfylt, mener departementet at handleevnen bør kunne fratras personen både på det økonomiske og det personlige området. Adgangen til å frata den rettslige handleevnen i personlige forhold forutsettes imidlertid benyttet med varsomhet, og etter forslaget skal dette bare kunne skje på bestemte områder.

Forslaget om delvis fratakelse av den rettslige handleevnen representerer en grunnleggende endring

i forhold til gjeldende rett, ved at dagens lovgivning ikke åpner for ordninger som ligger mellom full umyndiggjøring og hjelpevergemål. Dette forslaget er en forutsetning for at vergemålet skal kunne tilpasses det enkelte individet.

Departementet drøfter spørsmålet om hvordan vergemålsmyndigheten skal organiseres. Departementet drøfter her fordeler og ulemper ved ulike organisasjonsmodeller og konkluderer med at en regionalisering av den lokale vergemålsmyndigheten ved overføring av oppgavene fra kommunen til fylkesmannen totalt sett vil gi den mest hensiktsmessige løsningen. Lovforslaget innebærer at oppgavene til dagens om lag 420 kommunale overformyndere for fremtiden skal ivaretas av landets fylkesmannsembeter, og at ordningen med politisk valgte overformyndere opphører. Departementet går videre inn for at hvert fylke skal utgjøre ett vergemålsdistrikt, men likevel slik at Oslo og Akershus er ett distrikt. Det foreslås dessuten en viss adgang for fylkesmannen til å beslutte å legge oppgaven som lokal vergemålsmyndighet til ett eller flere kontorer innenfor fylket. Det foreslås videre en bestemmelse som gir hjemmel for opprettelse av en samlet klage- og tilsynsfunksjon, gjeldende for hele landet. Denne sentrale vergemålsmyndigheten skal etter lovforslaget behandle klager over fylkesmannens vedtak og føre tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven.

Departementet foreslår at oppnevning som verge skal være betinget av at vedkommende anses egnet for vervet, og at vedkommende selv samtykker i oppnevningen. Departementet anser det videre hensiktsmessig å lovfeste at den lokale vergemålsmyndigheten kan etablere ordninger med faste verger. Personer som engasjeres som faste verger, skal etter lovforslaget ha plikt til å fremlegge politiattest. For andre oppnevnte verger skal det stilles krav om politiattest hvis vergen ikke er en av den vergetrengendes nærstående. I spørsmålet om oppnevnte verger bør ha vederlag eller godtgjøring for arbeidet som verge, foreslår departementet at hovedregelen skal være at oppnevnte verger har krav på godtgjøring. Dersom den oppnevnte vergen er i nær familie med den som er under vergemål, skal vedkommende likevel bare ha krav på godtgjøring for arbeidet hvis særlige grunner taler for det. Hvis det skal betales godtgjøring til vergen, er det i utgangspunktet den vergetrengende selv som skal betale dette. Det foreslås imidlertid at fylkesmannen skal dekke dette dersom den som er under vergemål, har inntekt eller formue som er lavere enn de grensene som er fastsatt av Kongen i forskrift.

Den enkelte vergens kompetanse og oppgaver vil avhenge av hvilken type vergemål det er tale om, og hvilken rekkevidde vergemålet ble gitt gjennom oppnevningen. Departementet foreslår blant annet generelle bestemmelser om vergens oppgaver, kompetan-

se, habilitet, taushetsplikt, samt vergens plikt til å høre den som er under vergemål. At den som er under vergemål skal ha medinnflytelse, anser departementet som en viktig presisering, blant annet ut fra de krav som stilles til dette i internasjonale konvensjoner og rekommandasjoner. Departementet fremmer også forslag til bestemmelser om vergens forvaltning og disponering av midler på vegne av den som er under vergemål. Departementet går inn for at det er vergen som disponerer på vegne av den som er under vergemål, men at enkelte typer disposisjoner skal kreve fylkesmannens samtykke. Etter lovforslaget vil dette blant annet gjelde erverv og avhending av fast eiendom, gjeldsstiftelse og pantsettelse av eiendelene til den som er under vergemål.

Finansielle eiendeler som tilhører personer under vergemål, skal i utgangspunktet forvaltes av fylkesmannen. Departementet foreslår forvaltning ved plassering på individuelle bankkonti. Den sentrale vergemålsmyndigheten foreslås gitt kompetanse til å avtale innskuddsvilkårene mv. for en slik forvaltning.

Et sentralt siktemål med revisjonen av vergemålslovgivningen er å sikre en større grad av individuelltilpasning og fleksibilitet enn etter gjeldende rett og å sikre respekt for den enkeltes integritet og selvbestemmelsesrett. I nær sammenheng med dette drøfter departementet hvorvidt det bør innføres regler om fremtidsfullmakter i norsk rett. Departementet mener det er behov for å lovfeste et privatrettslig alternativ til vergemålsordningen, slik at den enkelte gis adgang til å bestemme over eget privatliv for fremtidige situasjoner der han eller hun ikke lenger er i stand til å treffe slike beslutninger selv. I lovforslaget er det tatt inn regler om fremtidsfullmakter.

Det foreslås at det lovfestes i avtaleloven at allmennelige fullmakter mister sin virkning når fullmakts giverens mentale kapasitet er blitt så redusert at han eller hun ikke selv kan inngå rettslig bindende disposisjoner.

Videre foreslås det en regel om legalfullmakt for nære familiemedlemmer av personer som ikke kan ivareta egne interesser. Bestemmelsen innebærer at nære familiemedlemmer i kraft av loven kan foreta økonomiske disposisjoner som gjelder blant annet familiemedlemmets bolig og daglige underhold. Også i dag er det nok slik at mange pårørende tar seg av dagligdage økonomiske gjøremål for familiemedlemmer, slik at det ikke er behov for å oppnevne verge eller hjelpeverge. Lovforslaget innebærer at pårørende gis et klart lovgrunnlag for å foreta slike disposisjoner. For å hindre misbruk foreslås det at legalfullmakten får et begrenset virkeområde.

I proposisjonen drøfter departementet hvem som skal utøve de straffeprosessuelle rettighetene som tilkommer en mindreårig eller en voksen person uten

rettslig handleevne, når denne er fornærmet eller etterlatt. Departementet fremmer forslag om en ny bestemmelse i straffeprosessloven. For en mindreårig under 18 år skal de prosessuelle rettighetene utøves av vergen. Departementet peker på at særlig reglene i vergemålsloven om inhabilitet for verger og reglene om oppnevning av midlertidige verger (setteverger) kan være aktuelle når den mindreårige er fornærmet eller etterlatt i en straffesak. Dersom den mindreårige har fylt 15 år, kan han eller hun selv utøve de prosessrettighetene som tilkommer en fornærmet eller etterlatt. For voksne som er fratatt den rettslige handleevnen, skal vergen utøve de rettighetene som tilkommer vedkommende som fornærmet eller etterlatt.

Lovforslaget inneholder ikke et fullstendig forslag til endringer i andre lover som følge av ny vergemålslov. Forslaget om en ny vergemålslov vil innebære at det må foretas flere endringer i annen lovgivning. Først og fremst vil det være behov for tekniske tilpasninger, men det vil også være behov for noen innholdsmessige endringer, blant annet som følge av forslaget om individtilpasset vergemål. regjeringen vil fremme en egen proposisjon med forslag om endringer i annen lovgivning på et senere tidspunkt.

1.2 Vergemål for mindreårige

1.2.1 Mindreårige og verger for mindreårige

Myndighetsalderen i Norge er 18 år. Den som ikke har fylt 18 år, er mindreårig og umyndig. Frem til myndighetsdagen vil det som regel være vergen som opptrer på vegne av den mindreårige. Vergen vil normalt være den eller de som har foreldreansvaret for den mindreårige etter reglene i barneloven. Hvis den mindreårige ikke har verge skal overformynderi- et oppnevne verge for den mindreårige.

I dagens vergemålslov benyttes betegnelsen «umyndige» som en felles betegnelse på umyndige under 18 år og voksne umyndiggjorte. «Umyndig» er etter departementets oppfatning ikke en helt dekkende betegnelse for mindreårige personer. Lovforslaget går derfor bort fra betegnelse «umyndiggjort» og «umyndiggjøring(-else)».

Departementet mener at alle barn og unge under 18 år fremdeles bør betraktes som mindreårige, uavhengig av sivil status. Departementet har lagt vekt på at alle barn, uavhengig av sivil status, må ha rett til samme beskyttelse. Gruppen gifte mindreårige under 18 år er dessuten ikke særlig stor, noe som etter departementets vurdering heller ikke taler for å gi særregler for denne gruppen.

Hovedregelen skal etter lovforslaget fortsatt være at det er den eller de som har foreldreansvaret etter barneloven, som skal være den mindreåriges verge. Departementet slutter seg i hovedsak til utvalgets forslag når det gjelder reglene om når det skal oppnev-

nes ny eller midlertidig verge for mindreårige. Dersom det ikke fins noen verge for den mindreårige, skal fylkesmannen etter forslaget oppnevne en ny eller midlertidig verge. Hvor én av to verger fremdeles kan fungere som verge, vil denne kunne fungere som eneverge for den mindreårige frem til den andre vergen igjen eventuelt kan gjenoppta sitt vergeansvar. Midlertidig verge skal oppnevnes hvis det må antas at den mindreåriges tidligere verge(r) vil kunne gjenoppta vergefunksjonen på et senere tidspunkt. Dette vil for eksempel kunne være aktuelt hvis enevergen eller begge vergene er forsvunnet eller er mindreårig(e) eller på grunn av sykdom e.l. for en tid ikke kan ivareta vergeansvaret.

Vergemålsutvalget har foreslått å videreføre regelen om at den som er satt under vergemål, ikke selv kan være verge. Departementet mener imidlertid at personer som selv har verge, under visse forutsetninger kan være verge for sitt eget barn. Dersom grunnlaget for at en person har fått oppnevnt verge, ikke virker inn på dennes evne eller skikkethet til å være verge for egne barn, vil det kunne virke urimelig for denne forelderen å bli fratatt vergeansvaret. Departementet foreslår derfor at personer som er satt under vergemål, men ikke fratatt sin rettslige handleevne, ikke uten videre skal bli fratatt vergemålet for egne barn. I et slikt tilfelle må fylkesmannen på vanlig måte vurdere om hensynet til den mindreårige tilsier at vergen blir fratatt vergemålet.

1.2.2 Den mindreåriges rettslige handleevne

Det følger av dagens vergemålslov at mindreårige ikke kan «råde over sine midler» eller «binde seg ved rettshandel» med mindre noe annet særlig er bestemt.

Departementet foreslår, med noen unntak, at hovedtrekkene i gjeldende rett og utvalgets lovforslag videreføres. Det betyr at en mindreårig etter departementets lovforslag ikke kan binde seg selv ved rettslige handlinger eller råde over sine midler.

Det er imidlertid en rekke bestemmelser i lovgivningen, som for eksempel barneloven, forvaltningsloven, prosesslovgivningen og vergemålsloven, som vil gjøre unntak fra den foreslåtte bestemmelsen. Disse unntakene gir den mindreårige adgang til å foreta rettslige handlinger på enkelte områder og på nærmere vilkår.

Arbeidsmiljøloven forutsetter at mindreårige fra og med fylte 13 år kan ta lettere arbeid. Departementet støtter utvalgets forslag om at mindreårige som har fylt 15 år, kan ta seg arbeid uten vergens medvirkning. En mindreårig som har fylt 15 år, vil kunne ta seg arbeid innenfor de rammer som er fastsatt av arbeidsmiljøloven, og kan forplikte seg i henhold til de regler som sedvanlig følger det aktuelle arbeidsforholdet, når ikke annet er særskilt bestemt. Etter

departementets vurdering er dette rimelig siden mange mindreårige over 15 år rent faktisk har arbeid. Retten for en 15-åring til selv å inngå arbeidsavtale omfatter også avtaler om deltidsarbeid.

Dersom den mindreåriges arbeid kolliderer med den mindreåriges skolegang, eller arbeidets karakter og omfang sammen med øvrige omstendigheter gjør at arbeidet er uheldig for den mindreårige, vil vergen etter forslaget ha adgang til å heve den mindreåriges arbeidsavtale med rimelig varsel. Det er et vilkår for vergens hevingsrett at hensynet til den mindreårige tilsier at arbeidsforholdet opphører.

Vergemålsutvalget foreslår en ny bestemmelse som åpner for at mindreårige over 15 år kan drive næringsvirksomhet etter samtykke fra vergen og overformynderiet.

Departementet antar at en slik regel vil kunne fylle et praktisk behov og foreslår å følge opp forslaget. Det anses hensiktsmessig at mindreårige som har lyst og evne til å starte egen virksomhet, kan gjøre det med hjemmel i en konkret tillatelse. Departementet støtter vergemålsutvalgets forslag om å videreføre regelen om at den mindreårige selv råder over midler som er stilt til hans eller hennes egen rådighet, eller som den mindreårige har tjent ved eget arbeid eller egen næringsvirksomhet etter fylte 15 år. Departementet er videre enig med utvalget i at det kan være formålstjenlig at mindreårige mellom 13 og 15 år som har tatt seg arbeid etter samtykke fra vergen, bare kan disponere over lønnen i den utstrekning vergen tillater det. Lønnen tilhører imidlertid den mindreårige, og vergen kan ikke bruke disse pengene til eget forbruk eller til fordel for andre familiemedlemmer. Det foreslås ingen aldersgrense for når midler kan stilles til den mindreåriges egen rådighet. Det forutsettes at den som stiller midlene til rådighet, foretar en vurdering av om dette er egnet.

Departementet støtter utvalgets forslag om at en mindreårig over 15 år bør kunne opprette kontoavtale uten samtykke fra vergen for midler som han eller hun selv kan råde over.

Bruk av betalingskort innebærer en utvidet adgang for den mindreårige til å disponere over midler vergen eller andre har latt ham eller henne få til egen rådighet. Faren for misbruk øker når tilgjengelighe- ten øker. Bruk av kort gjør forbruket mer abstrakt for den mindreårige, og dette tilsier etter departementets mening at vergen fortsatt bør samtykke til at en mindreårig får bruke betalingskort, og at de bør samtykke til hvilke belastningsgrenser som skal gjelde for kortet. Forbudet mot gjeldsstiftelse medfører at mindreårige ikke kan inngå avtale om kredittkort.

De samme hensynene som gjør seg gjeldende for bruk av betalingskort, gjør seg også gjeldende for bruk av nettbank. Lettere tilgang på penger og en mer abstrakt form for transaksjoner kan medføre en lave-

re terskel for bruk av penger. Derfor mener departementet at det også for bruk av nettbank fortsatt skal kreves samtykke fra vergen.

1.2.3 Virkningen av at den mindreårige har overskredet sin kompetanse

Det følger av vergemålsloven at dersom en umyndig har inngått en avtale som han eller hun ikke kunne inngå på egenhånd, kan motparten gå fra avtalen så lenge den ikke er gyldig oppfylt fra den mindreåriges side. Dersom kontraktmotparten visste at avtalen ble inngått med en umyndig, og han eller hun ikke hadde grunn til å tro at den umyndige kunne inngå avtalen, kan han eller hun ikke gå fra avtalen før den tid som er fastsatt i avtalen, med mindre vergen har gitt til kjenne at han eller hun ikke vil godta avtalen. Når den mindreårige har inngått en avtale han eller hun ikke gyldig kunne inngå, blir avtalen ugyldig. Både den mindreårige selv og vergen kan påberope seg ugyldigheten.

Departementet støtter utvalgets forslag som i hovedsak er en videreføring av gjeldende rett.

1.2.4 Vergens kompetanse til å handle på den mindreåriges vegne og forholdet vergene imellom

Det er i dag en forutsetning at vergene blir enige seg imellom når den mindreårige har flere enn én verge. I motsatt fall treffer overformynderiet avgjørelsen. En verge kan fatte beslutninger etter fullmakt fra den andre vergen.

Lovforslaget innebærer at hovedregelen fortsatt skal være at vergen for den mindreårige har som sin hovedoppgave å handle på vegne av den mindreårige i økonomiske forhold. Vergens kompetanse til å handle på den mindreåriges vegne i økonomiske forhold er generell og vil være bindende for den mindreårige. Vergen kan imidlertid også få kompetanse på det personlige området. Kompetanse på det personlige området kan også følge av særlovgivningen. Utover dette vil det normalt være den som har foreldreansvaret, som har kompetanse på det personlige området.

Departementet går likevel inn for å følge opp utvalgets forslag om at vergen også skal treffe avgjørelser som faller inn under foreldreansvaret, når ingen har foreldreansvaret, eller når den eller de som innehar foreldreansvaret, ikke kan ivareta den mindreåriges interesser, for eksempel der barnevernet har overtatt omsorgen for barnet.

Før en oppnevnt verge treffer avgjørelser om den mindreåriges økonomiske forhold skal vergen så vidt mulig rådføre seg med den eller de som har foreldreansvaret. Departementet har foreslått en tilføyelse til bestemmelsen som innebærer at det ikke vil være nødvendig å rådføre seg om helt kurante disposisjo-

ner i dagliglivet. Plikten til å rådføre seg innebærer også en plikt til å legge betydelig vekt på hva innehaveren av foreldreansvaret mener, såfremt dette ikke er i strid med det som er til det beste for den mindreårige.

Departementet støtter utvalgets forslag om at barn skal ha rett til å bli hørt i økonomiske spørsmål fra fylte tolv år. Forslaget innebærer at den mindreårige skal høres to år tidligere enn etter dagens vergemålslov. Tolvårsgrensen er også i samsvar med regelen i barneloven. Departementet anser imidlertid at også barn under tolv år bør høres når sakens natur og barnets modenhet tillater det.

De fleste mindreårige vil ha to verger, siden flertallet av mindreårige har to foreldre med foreldreansvar. Det er derfor behov for regler om det innbyrdes forholdet mellom vergene. Bestemmelsen slår fast at vergene i utgangspunktet må handle i fellesskap når de handler på den mindreåriges vegne.

Dersom vergene ikke blir enige seg imellom, må fylkesmannen treffe avgjørelsen. Departementet antar at en slik regel vil legge press på vergene til å komme frem til en fellesløsning, siden fylkesmannen ikke vil kunne komme til en mellomløsning eller for øvrig beslutte noe annet enn det vergene hver for seg har ønsket.

Departementet går videre inn for å videreføre gjeldende rett etter vergemålsloven, slik at den ene vergen kan gi den andre fullmakt til å opptre som verge alene.

Departementet støtter forslaget om at den ene av vergene skal kunne åpne bankkonto i den mindreåriges navn uten samtykke fra den andre vergen,

Departementet foreslår også å følge opp utvalgets forslag om at fylkesmannen gis mulighet til å gi den ene vergen kompetanse til å disponere over en bankkonto som tilhører den mindreårige. Disse forslagene antas å være særlig praktiske i en tid der det er økning i antall barn som ikke bor sammen med begge foreldrene, samtidig som foreldrene har felles foreldreansvar og begge er verger.

1.2.5 Adgangen til å frata en verge vergeoppgaven

Etter vergemålsloven skal vergemålet fratas en verge dersom han eller hun grovt eller gjentatte ganger forsømmer eller tilsidesetter sine plikter. Det kan også ellers oppnevnes ny verge dersom hensynet til den umyndiges «tarv» »krever det.

Departementet er enig med utvalget i at det bør foreligge en mulighet til å frata en person oppgaven som verge. Etter forslaget skal vergen fratas oppgaven hvis hensynet til den mindreåriges beste tilsier det. For eksempel kan et høyt konfliktnivå vergene imellom tilsi at den ene vergen fratas vergemålet av hensyn til den mindreårige.

Å frata en verge med foreldreansvar oppgaven som verge for egne barn vil være et sterkt inngrep overfor vedkommende. Rettssikkerheten for vergen må dermed vektlegges. Departementet mener på den bakgrunn at det er grunn til å følge opp Vergemålsutvalgets forslag om at retten skal treffe beslutning i første instans når det er aktuelt å frata en verge vergeoppgaven mot vedkommendes vilje.

Det foreslås at når barnet har fylt tolv år, skal det høres før det tas beslutning om å frata en av vergene vergemålet. Men også før barnet fyller 12 år, kan det være aktuelt å høre barnets synspunkter.

Departementet går også inn for å følge opp utvalgets forslag om at en verge på frivillig grunnlag kan fritas fra vergeoppgaven når særlige forhold gjør seg gjeldende. Departementet mener det i slike tilfeller ikke vil være betenkelig å la fylkesmannen treffe avgjørelsen.

1.3 Voksne under vergemål

Normalt blir en person myndig og kan bestemme over sine egne interesser fra vedkommende fyller 18 år. Alle har imidlertid ikke forutsetninger for å gjøre dette selv om de blir voksne. Andre igjen kan tape sin mentale kapasitet en gang i løpet av sitt voksne liv. I praksis vil reglene her særlig gjelde eldre personer som rammes av aldersdemens, personer med Alzheimers sykdom og personer med psykiatriske lidelser, utviklingshemming eller rusproblemer.

Felles for disse personene er at de har behov for hjelp til å ivareta sine interesser. Dette kan i dag skje ved at det offentlige griper inn med umyndiggjøring og oppnevning av verge etter reglene i umyndiggjøringsloven, eller ved at det opprettes hjelpevergemål etter vergemålsloven. Avgjørelse om umyndiggjøring treffes av domstolene og innebærer at den vergetrengende formelt blir fratatt den rettslige handleevnen. Ved hjelpevergemål beholdes den rettslige handleevnen formelt sett fullt ut, selv om den i praksis kan være tapt på grunn av personens svekkede kapasitet.

Gjeldende norsk rett åpner ikke for individtilpassede mellomløsninger mellom ytterpunktene umyndiggjøring og hjelpevergemål. En umyndiggjøring medfører tilnærmet full fratakelse av den rettslige handleevnen. Umyndiggjøring er et inngripende tiltak og brukes i dag lite i praksis. Det er dermed hjelpevergemål med full rettslig handleevne som er den praktiske vergemålsformen. Hjelpevergemål har vist seg å fange opp det store flertallet av tilfeller hvor det er behov for vergemål.

Departementet støtter Vergemålsutvalgets forslag, og går med det inn for å erstatte dagens tosporede system med en ordning med individtilpassede vergemål. En omlegging til individtilpassede vergemål vil gjøre det mulig å skreddersy et vergemål etter den

enkeltets behov, og dette vil igjen skape økt vern for den enkeltets selvbestemmelsesrett, integritet og rettsikkerhet.

Som en følge av dette foreslår departementet at umyndiggjøringsinstituttet, slik dette er utformet i dag, fjernes. Departementet foreslår videre at lov 28. november 1898 om umyndiggjørelse oppheves. Som utvalget går departementet inn for en ordning med enhetlige betegnelser for alle typer vergemål. Dette innebærer konkret at både den som fratras den rettslige handleevnen, og den som har denne kompetansen i behold, vil omtales som å være «under vergemål». Dette vil etter departementets syn utgjøre en forenkling i forhold til dagens system, og terminologisk vil det dessuten virke mindre stigmatiserende enn en «umyndiggjøring» etter dagens regelverk.

Som Vergemålsutvalget går departementet inn for en videreføring og tydeliggjøring av det minste middels prinsipp som bærebjelke innen vergemålslovgivningen. Prinsippet innebærer at det ikke skal gripes inn i den enkeltets selvbestemmelsesrett i større utstrekning enn det som i det enkelte tilfellet er nødvendig.

1.3.1 Særlig om gruppen aktive, voksne vergetrengende

For aktive, voksne vergetrengende personer kan det reises spørsmål ved om det er behov for andre typer ordninger i tillegg til det Vergemålsutvalget har foreslått. Vergemålsutvalget har i liten grad utredet behovet for særlige løsninger for denne gruppen vergetrengende.

Forslagene i den nye vergemålsloven bør etter departementets syn utformes med tanke på å finne løsninger også for de aktive vergetrengende. Dette vil bli behandlet nærmere i de deler av proposisjonen hvor spørsmålet systematisk hører hjemme.

1.3.2 Vilkår for opprettelse av vergemål

Vilkårene for umyndiggjøring finnes idag i umyndiggjøringsloven, mens vilkårene for hjelpevergemål følger av vergemålsloven. De medisinske vilkårene er i stor grad samsvarende for begge ordninger, men er noe ulikt utformet. I tillegg til vilkårene som knytter seg til personens tilstand, er det både ved umyndiggjøring og hjelpevergemål et krav om at det må foreligge et konkret behov for vergemål fordi vedkommende ikke selv er i stand til å ivareta sine interesser på en tilfredsstillende måte.

Vergemålsutvalget foreslår i det vesentlige å videreføre kravene til personens tilstand som i dag følger av henholdsvis vergemålsloven og umyndiggjøringsloven.

Departementet foreslår å følge opp Vergemålsutvalgets forslag til medisinske vilkår for vergemål. Slik forslaget er utformet, innebærer det en forenk-

ling og modernisering i forhold til gjeldende lovgivning på området. Forslaget om å innta rusmisbruk og alvorlig spilleavhengighet som selvstendige grunnlag synes velbegrunnet, både med hensyn til omfanget av disse tilstandene i dagens samfunn og med hensyn til å bedre de berørte gruppenes rettsikkerhet.

Departementet er enig med utvalget i at det bør settes som vilkår at det er behov for å sette personen under vergemål. Departementet er også enig i at det bare bør være behovet hos den vergetrengende selv, ikke hensynet til eventuelle pårørende, som skal være relevant ved vurderingen. Videre vil det være den enkeltets faktiske hjelpebehov og totale situasjon, mer enn arten av den medisinske diagnosen som stilles, som bør være avgjørende i vurderingen av om det skal opprettes vergemål.

Departementet går som Vergemålsutvalget inn for å skjerpe kravet til samtykke fra den som skal settes under vergemål. Innskjerpingen i forhold til gjeldende rett går ut på at det bare skal være anledning til å unnlate å innhente samtykke der personen «ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer». Departementet mener, i motsetning til Vergemålsutvalget, at det bør stilles formkrav til samtykket.

1.3.3 Vergemålets omfang

Dagens vergemålslovgivning er i første rekke utformet med sikte på å ivareta de økonomiske interessene til den som er satt under vergemål.

Vergemålsutvalget går inn for å videreføre og tydeliggjøre det skillet mellom økonomiske og personlige forhold som følger av gjeldende rett. Et ordinært vergemål uten fratakelse av den rettslige handleevnen skal dermed kunne omfatte bistand i økonomiske eller personlige forhold, eller en kombinasjon av disse.

Departementet støtter i hovedtrekkene i Vergemålsutvalgets forslag til bestemmelse om vergemålets omfang.

1.3.4 Fratakelse av den rettslige handleevnen i økonomiske og personlige forhold

Etter gjeldende rett kan en person gjennom umyndiggjøring fratras den rettslige handleevnen i økonomiske forhold, forutsatt at vilkårene for dette er oppfylt etter umyndiggjøringsloven. En beslutning om umyndiggjøring treffes i dag av domstolen, og innebærer at personen blir fratatt sin juridiske kompetanse til å inngå avtaler og andre frivillige disposisjoner i økonomiske forhold. Vilråene for umyndiggjøring er noe ulikt utformet avhengig av hvilken tilstand som skal gi grunnlag for umyndiggjøringen, men kan sammenfattes til å gjelde at personen enten ikke har evnen til å ta vare på seg selv og

sine eiendeler, at han eller hun står i fare for å bli utnyttet av andre eller for å sette sin økonomi over styr.

Utvalget foreslår en fortsatt adgang til fratakelse av den rettslige handleevnen i økonomiske forhold, selv om umyndiggjøringsinstituttet som sådan oppheves. Det foreslås dermed å videreføre gjeldende rett, selv om terminologien endres. Utvalget foreslår videre at det skal være adgang til delvis fratakelse av den rettslige handleevnen i økonomiske forhold. Vergemålsutvalget foreslår dessuten å oppheve bestemmelsene i helse- og sosiallovgivningen som gir adgang til tvungen forvaltning av trygdeytelser mv. for blant annet personer innlagt på institusjon. Utvalget mener at personer som er på institusjon, ikke skal stilles i noen annen rettslig stilling enn andre.

Departementet foreslår – som utvalget – å lovfeste adgangen til å frata en person den rettslige handleevnen i økonomiske forhold. Departementet går inn for å videreføre den adgangen til full fratakelse av den rettslige handleevnen i økonomiske forhold som i dag følger av umyndiggjøringsinstituttet. Departementet deler utvalgets syn på at dette særlig vil kunne være et aktuelt tiltak overfor gruppen aktive verge-trengende, da full fratakelse av handleevnen vil være det eneste tiltaket som fullt ut kan hindre gjeldsstiftelse.

Departementet går videre inn for å følge opp Vergemålsutvalgets forslag når det gjelder adgangen til delvis fratakelse av handleevnen i økonomiske forhold. Dette innebærer en nyskaping i forhold til gjeldende rett, som vil gjøre det mulig å opprette individtilpassede løsninger som ligger mellom dagens alternativer umyndiggjøring og hjelpevergemål.

Departementet er videre kommet til at det fortsatt bør være adgang til å frata den rettslige handleevnen i visse personlige forhold. Behovet for slik fratakelse synes hovedsakelig å knytte seg til spørsmål som, selv om de er av personlig karakter, samtidig har mer eller mindre direkte betydning for personens økonomi. Dette vil typisk gjelde søknader om forskjellige ytelser eller tjenester fra det offentlige. Dersom vergen ikke kan gis kompetanse til å fatte beslutninger i slike spørsmål i strid med den vergetrengendes ønsker, kan resultatet være til skade for vedkommende ved at han eller hun går glipp av ytelser eller tjenester som det klart ville være gunstig for vedkommende å motta.

Departementet ser det som viktig at det fremkommer uttrykkelig i lovteksten at et vergemål, herunder fratakelse av den rettslige handleevnen, ikke kan omfatte kompetanse i særlig personlige forhold. All personlig kompetanse vil med dette ikke kunne overføres til en stedfortreder.

1.3.5 Nærmere om samvergemål

Gjeldende vergemålslovgivning gir ikke adgang til samvergemål.

Utvalget foreslår å innføre samvergemål som en ny vergemålsform på det økonomiske området. Etter forslaget skal verken vergen eller den vergetrengende kunne inngå bindende disposisjoner alene. Alle avtaler må derfor inngås i fellesskap.

Departementet foreslår å ikke følge opp utvalgets forslag om innføring av samvergemål som en egen vergemålsform. Departementet kan ikke se at det vil være noe nevneverdig praktisk behov for en slik ordning, og er enig i en del av de innvendingene høringsinstansene har pekt på.

1.3.6 Disposisjonsadgangen for den som er fratatt den rettslige handleevnen

Etter gjeldende rett beholder personer som umyndiggjøres, likevel en viss «kjerne» av rettslig handleevne. Etter vergemålsloven kan en umyndiggjort selv inngå avtale om å ta arbeid, og han eller hun kan selv si opp denne avtalen. Videre rår den umyndiggjorte selv over midler som er tjent ved egen virksomhet etter umyndiggjøringen, eller som vergen eller andre har latt ham eller henne få til egen rådighet.

Vergemålsutvalget foreslår i det vesentlige å videreføre den rettstilstanden som følger av vergemålsloven om den umyndiges handleevne. Utgangspunktet skal være at den som helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, likevel beholder en del av sin disposisjonsrett, «med mindre noe annet blir uttrykkelig bestemt».

Departementet støtter utvalgets forslag til regulering av «rest-handleevnen». Etter departementets syn er det viktig å presisere at visse deler av den rettslige handleevnen som hovedregel vil være i behold, til tross for vedtak om fratakelse av handleevnen. Utvalgets forslag omfatter disposisjoner knyttet til arbeidsavtaler, husholdning og oppfostring og råderetten over egentjente midler. Departementet er enig i at slike disposisjoner bør være omfattet av «rest-handleevnen».

1.4 Ny organisering av vergemålsmyndigheten

1.4.1 Lokal vergemålsmyndighet

Reglene om den lokale vergemålsmyndighetens organisering og funksjoner finnes i dag hovedsakelig i vergemålsloven kapittel 3. Gjeldende organisasjonsmodell bygger på at overformynderiene er kommunale organer, hvor kommunene er ansvarlige for å dekke utgiftene til overformynderiene. Det skal være ett overformynderi i hver kommune.

Høringen gir bred støtte til forslaget om en ny organisering av overformynderiene. Ingen høringsin-

stanser tar til orde for å videreføre dagens ordning uten endringer. En regionalisering av ansvaret for oppgaven støttes også av flertallet av høringsinstansene. Det samme gjelder ønsket om økt profesjonalisering og kompetanseheving. I tillegg understreker mange av høringsinstansene behovet for tilstrekkelig nærhet og at organiseringen sikrer nødvendig tillit. Flertallet av høringsinstansene støtter en ny statlig organisering av oppgavene på vergemålsområdet. En ny kommunal organisering får imidlertid også betydelig støtte.

Departementet mener i likhet med utvalget at man ikke bør videreføre ordningen med valgte, ulønnede overformyndere. Spørsmålet blir da om kommunene fortsatt skal ha ansvaret for oppgaven som lokal vergemålsmyndighet, i så fall som en ordinær kommunal oppgave som løses av kommunalt ansatte, eller om ansvaret skal overføres til staten.

Departementet har kommet til at oppgaven som lokal vergemålsmyndighet ikke bør legges til kommunene. Departementet har kommet til at fylkesmannen vil være best egnet til å ivareta oppgaven som lokal vergemålsmyndighet. Etter departementets syn er det nødvendig med en relativt omfattende grad av regionalisering for å kunne oppnå den kompetansehevingen og profesjonaliseringen som er nødvendig på området. Fylkesmannen anses godt egnet til å rekruttere og bevare nødvendig kompetanse på det juridiske og økonomiske området. Fylkesmannen har som følge av sin øvrige oppgaveportefølje også kompetanse på andre områder med relevans for vergemål.

1.4.2 Sentral vergemålsmyndighet

I dag er det fylkesmannen som er sentral vergemålsmyndighet. Fylkesmannen er overordnet organ for overformynderiene.

På bakgrunn av forslaget om at oppgaven som lokal vergemålsmyndighet legges til fylkesmannen, vil det etter Justisdepartementets mening være naturlig at det opprettes en samlet klage- og tilsynsfunksjon for hele landet.

Justisdepartementet er ansvarlig fagdepartement. Det synes av den grunn naturlig at oppgaven legges til et organ som er direkte underlagt Justisdepartementet. Departementet anser det verken nødvendig eller hensiktsmessig å opprette et nytt organ for oppgaven. Det vil imidlertid være en viktig målsetting å bygge opp en høy vergemålsfaglig kompetanse til å håndtere klage- og tilsynsoppgavene. Det foreslås at myndigheten til å utpeke hvilket organ som skal ha oppgaven som sentral vergemålsmyndighet, legges til Kongen. Departementet vil komme tilbake til dette spørsmålet.

1.5 Oppnevning av verger, godtgjøring mv.

1.5.1 Myndighet til å oppnevne verge

Beslutning om umyndiggjøring treffes etter gjeldende lovgivning av retten etter reglene i umyndiggjørelsesloven. Selve vergeoppnevningen skjer etter reglene i vergemålsloven, som bestemmer at vergen som hovedregel oppnevnes av skifteforvalteren (tingrettsdommeren) og overformynderne i fellesskap. Har overformynderiet fast formann, trer han eller hun i stedet for skifteforvalteren.

Oppnevning av hjelpeverge er regulert i vergemålsloven.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at vergen skal oppnevnes av overformynderiet, det vil si fylkesmannen i departementets lovforslag.

1.5.2 Krav til den som skal oppnevnes som verge

Etter gjeldende rett er det en plikt å påta seg vervet som verge. Man kan bare nekte å bli oppnevnt som verge dersom et av unntakene i vergemålsloven kommer til anvendelse. I prinsippet skal det en del til før man kan nekte å la seg oppnevne som verge.

Departementet er enig med utvalget i at det bør være frivillig å bli oppnevnt som verge.

Departementet foreslår – som utvalget – at det avgjørende kriteriet for å kunne bli oppnevnt som verge, er at personen er «egnet». Et slikt kriterium gir fylkesmannen en fleksibilitet i valget av verge. Lovforslaget innebærer at vergemålet skal tilpasses den vergetrengendes behov.

1.5.3 Krav til politiattest

Gjeldende vergemålslov har ikke noe krav om at den som skal oppnevnes som verge, skal legge frem en politiattest.

Vergemålsutvalget foreslår at den som skal oppnevnes som verge for en mindreårig, må legge frem en politiattest som skal vise om vedkommende er siktet, tiltalt, ilagt forelegg eller dømt for brudd på bestemte straffebud i straffelovens kapittel om seksualforbrytelser. Utvalget foreslår at den som er ilagt forelegg eller dømt for slike forhold, ikke skal kunne oppnevnes som verge for en mindreårig.

Etter departementets syn bør det i utgangspunktet være tilstrekkelig med en regel som krever at politiattest skal fremlegges der vergen ikke er blant den vergetrengendes nærstående. Samtidig ser departementet grunn til å presisere at om oppnevningen av vergen haster, så kan dette skje selv om attest ikke er innhentet.

Departementet er enig med utvalget i at det er behov for politiattest ved oppnevning av verger for mindreårige, men foreslår at regelen gis anvendelse også for dem som skal være verger for voksne personer.

Departementet foreslår at det skal innhentes en uttømmende og utvidet, men avgrenset attest. Departementet foreslår at attesten avgrenses til seksuallovbrudd og økonomisk kriminalitet, og at det presiseres nærmere i forskrift hvilke straffebud som skal omfattes av politiattesten.

1.5.4 Faste verger

Etter gjeldende rett har overformynderiene adgang til å engasjere faste personer til å ta på seg vergeoppdrag. Vergemålsloven har ikke noen regel som uttrykkelig sier dette, men det er heller ikke noen regel i loven som er til hinder for at en person er verge eller hjelpeverge for flere personer. Vergen vil også kunne gis betaling for arbeidet.

Departementet foreslår – i samsvar med utvalgets lovforslag – en bestemmelse om faste verger i lovforslaget. Høringen viser at mange overformyndier vurderer det slik at en ordning med faste verger vil gjøre det enklere å få tak i kompetente og egnede verger. Departementet deler denne vurderingen.

1.5.5 Vergers godtgjøring

Vergen har etter vergemålsloven krav på å få dekket «nødvendige utlegg». Av samme bestemmelse fremgår det at vergen også kan få dekket tapt arbeidsfortjeneste eller få vederlag for arbeidet som verge «i den utstrekning det er rimelig». Om vergen skal få kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste eller vederlag for arbeidet, er med andre ord overlatt til overformynderiets skjønn. Det foreligger ingen generelle retningslinjer for den skjønsmessige vurderingen, og etter de opplysninger Vergemålsutvalget har innhentet, er praksis meget varierende.

Departementet ser det som klart at en oppnevnt verge bør få dekket de utgifter han eller hun har i forbindelse med utføringen av vergeoppdraget. Departementet er derfor enig med utvalget i at gjeldende rett bør videreføres på dette punktet. Departementet støtter utvalgets forslag om at verger som hovedregel skal ha krav på godtgjøring, men at det skal gjelde et unntak for nære familiemedlemmer. I og med at departementet går inn for at det er den vergetrengende selv som i utgangspunktet skal dekke vergens godtgjøring, må det for de fleste tilfeller antas at nære familiemedlemmer ikke vil være interessert i godtgjøring. Departementet mener også at det må kunne legges til grunn at mange pårørende ønsker å ta seg av sitt vergetrengende familiemedlem uten at de forventer å få noen betaling for det. Det bør likevel være rom for unntak. Enkelte vergeoppdrag er så langvarige eller krevende at det er rimelig at også nære familiemedlemmer gis en viss godtgjøring. Departementet er enig med utvalget i at det i utgangspunktet er den vergetrengende selv som skal dekke vergens godtgjøring.

1.6 Vergens utførelse av vergeoppdraget

1.6.1 Generelle regler om vergens mandat og kompetanse, plikten til å høre den som er under vergemål, mv.

De generelle reglene om vergens oppgaver og kompetanse i gjeldende vergemålslov får anvendelse både for foreldre som er verger for sine barn, og oppnevnte verger.

Vergemålsutvalget mener at en ny vergemålslov bør bygge videre på det regelverket som i dag er gitt i vergemålsloven, men foreslår samtidig enkelte endringer i en del av bestemmelsene.

Departementet støtter utvalgets forslag om at kapitlet om vergers oppgaver mv. skal gjelde generelt for alle verger. Departementet mener dette vil kunne gi en bedre oversikt og klarhet i lovverket enn det som er tilfellet etter dagens regler.

Departementet er enig med utvalget i at det kan være hensiktsmessig å ha en innledende bestemmelse som fastslår at vergens oppgave, innenfor rammen av mandatet, er å ivareta interessene til den som er under vergemål.

Departementet er videre enig med utvalget i at mandatet samtidig skal være bestemmende for på hvilke områder vergen kan treffe bindende disposisjoner på vegne av den som er under vergemål, og at loven bør ha en egen bestemmelse om vergens kompetanse. Departementet støtter dessuten forslaget om at det uttrykkelig skal fremgå av loven at den som har fått oppnevnt verge, og har den rettslige handleevnen i behold, på egen hånd kan foreta rettslige handlinger og på visse vilkår tilbakekalle disposisjoner foretatt av vergen. Etter departementets syn er dette en viktig presisering blant annet av hensyn til å fjerne eventuell tvil om kompetansen til den som er under vergemål med den rettslige handleevnen i behold.

Departementet støtter utvalgets forslag om at den som er under vergemål, uansett om den rettslige handleevnen er fratatt eller ikke, så vidt mulig skal bli hørt før vergen treffer beslutninger av større betydning. Etter departementets syn vil det være en klar forbedring i forhold til gjeldende vergemålslov at dette fremkommer uttrykkelig, og at dette skal gjelde både for personer som har den rettslige handleevnen i behold, og for personer som er fratatt den rettslige handleevnen. For mindreårige gjelder det særskilte regler om medinnflytelse.

1.6.2 Vergens forvaltning og disponering av midler

Vergens kompetanse og oppgaver må ses i sammenheng med reglene om overformynderiets forvaltning av eiendelene til den som er under vergemål. I vergemålsloven kapittel 5 om vergers rådighet og plikter fremgår det at vergen skal sørge for at midler

som skal styres av overformynderiet, blir sendt til overformynderiet. Penger som ikke skal forvaltes av overformynderiet, og som vergen heller ikke må ha i en kasse til utbetalinger, skal vergen sette inn i bank på den umyndiges navn.

Vergemålsutvalget forslag innebærer i all hovedsak en videreføring av gjeldende rett når det gjelder bestemmelsene om vergens forvaltning og disponering av midler og forholdet til overformynderiets forvaltning. På enkelte punkter foreslår imidlertid utvalget noen mindre endringer og presiseringer.

Departementet støtter hovedtrekkene i utvalgets forslag til regulering av vergens forvaltning og disponering av midlene og eiendelene til den som er under vergemål. Departementets lovforslag er også på flere punkter en videreføring av gjeldende rett etter vergemålsloven. I forhold til enkelte av utvalgets forslag foreslår departementet imidlertid enkelte endringer.

Etter departementets syn er det vesentlig at også de som er under vergemål, kan delta i forskjellige aktiviteter, reiser, osv. på tilnærmet samme vilkår som andre. Formålet med endringen er derfor å sikre at bruken av midler kan stå i forhold til den vergetrengendes inntekter og formue, eventuell tidligere livsførsel og egne ønsker. Om den vergetrengendes økonomi tillater det, skal det ikke settes strengere krav til den vergetrengendes bruk enn til andres bruk. Forslaget åpner imidlertid ikke for kortsiktig eller ekstravagant bruk.

1.6.3 Disposisjoner som krever vergemålsmyndighetens samtykke

Etter gjeldende rett må en verge ha overformynderiets samtykke for å kunne foreta disposisjoner i visse økonomiske forhold. Avhendelse av fast eiendom som tilhører den umyndige, krever enstemmig samtykke av overformynderiet. Etter vergemålsloven krever også en rekke andre disposisjoner knyttet til fast eiendom overformynderiets samtykke. Videre fremgår det av vergemålsloven at vergen som hovedregel ikke har adgang til å stifte gjeld for den umyndige eller å pantsette hans eller hennes eiendeler uten overformynderiets samtykke.

Departementet støtter langt på vei utvalgets lovforslag når det gjelder krav om samtykke fra den lokale vergemålsmyndigheten for visse disposisjoner (det vil si fylkesmannen etter departementets lovforslag). Dette innebærer at departementet på de fleste punktene i lovforslaget går inn for en videreføring av gjeldende rett etter vergemålsloven kapittel 5. Departementet foreslår likevel visse endringer og presiseringer i enkelte av bestemmelsene i lovforslaget, blant annet på bakgrunn av innspill fra høringsinstansene.

1.7 Forvaltningen av finansielle eiendeler

1.7.1 Valg av modell for forvaltningen av finansielle eiendeler

Reglene om vergemålsmyndighetens forvaltning av finansielle eiendeler er begrunnet i ønsket om å bidra til en trygg forvaltning for mindreårige og voksne som ikke kan ivareta dette selv.

Forvaltningen av umyndiges midler skjer etter en lovfastsatt arbeidsdeling mellom overformynderiet der den umyndige bor, og den umyndiges verge. Mens umyndiges realaktiva, det vil si fast eiendom og løsøre, forvaltes av vergen under tilsyn av overformynderiet, bestemmer vergemålsloven at umyndiges finansielle midler som hovedregel forvaltes av overformynderiet. Overformynderiets forvaltningsplikt inntreer når kapitalmidlene overstiger 75 000 kroner. Når beløpsgrensen er overskredet, gjelder overformynderiets forvaltningsplikt for den vergetrengendes finansielle eiendeler i sin helhet.

Vergemålsutvalget foreslår å videreføre den arbeidsdelingen mellom overformynderi og verge som dagens vergemålslov bygger på. Forvaltningen av vergetrengendes finansielle eiendeler i regi av overformynderiet foreslås imidlertid endret. Et samlet utvalg foreslår å innføre en ordning med sentralisert fellesforvaltning av de vergetrengendes finansielle eiendeler. Forslaget om å sentralisere forvaltningen er begrunnet i behovet for en mest mulig profesjonell, kostnadseffektiv og enhetlig forvaltning hvor alle vergetrengende oppnår samme avkastning.

Departementet går inn for en sentralisert forvaltning av vergetrengendes midler, slik utvalget har foreslått. Begrunnelsen for dette er hensynet til at vergetrengende bør være garantert lik avkastning uansett hvilket distrikt man hører under.

Etter departementets syn kan en forvaltning i regi av Folketrygdfondet være en god løsning. Departementet vil arbeide videre med dette alternativet, og kommer eventuelt tilbake til Stortinget med forslag om en slik forvaltningsmodell. Departementet foreslår på denne bakgrunn at dagens forvaltningsmodell med individuell forvaltning beholdes inntil videre, men likevel slik at kompetanseforholdene endres.

1.7.2 Hvilke finansielle eiendeler skal forvaltes av vergemålsmyndigheten?

Etter gjeldende vergemålslov skal overformynderiet forvalte «den umyndiges penger, bankinnskott, obligasjoner, andre pengekrav, livspoliser, aksjer og andre andeler i selskaper med begrenset ansvar». Denne hovedregelen om overformynderiets forvaltning gjelder så langt ikke annet følger av lov eller annen gyldig bestemmelse.

Departementet foreslår en noe annen tilnærming enn utvalget når det gjelder reguleringen av midler

som skal forvaltes av vergemålsmyndigheten (fylkesmannen etter departementets lovforslag), og definisjonen av finansielle eiendeler.

Departementet foreslår at kapittel 7 utvides til generelt å gjelde eiendeler som skal forvaltes av vergemålsmyndigheten. Departementet mener videre at det kan anføres gode grunner for å foreta en oppjustering av beløpsgrensen, og da særlig med henblikk på den generelle samfunns- og velstandsutviklingen som har vært siden beløpet sist gang ble endret. Etter departementets syn kan det også være hensiktsmessig å knytte beløpet for eksempel til folketrygdens grunnbeløp slik at beløpet blir justert automatisk. Dette kan det være aktuelt å fastsette i forskrift.

Departementet er enig med utvalget i at det ikke skal gjelde noen annen beløpsgrense for mindreårige under vergemål enn for voksne under vergemål.

1.7.3 Overføringen av de finansielle eiendelene til vergemålsmyndighetens forvaltning. Registrering og rapportering

Dagens regelverk inneholder få bestemmelser som sikrer en effektiv kartlegging og registrering av midler tilhørende personer som er eller skal settes under vergemål. Utgangspunktet er at det påhviler vergen å melde fra til overformynderiet hvis den mindreårige eller den umyndiggjorte har midler som skal forvaltes av overformynderiet.

Utvalget er av den mening at dagens rutiner for registrering og rapportering til overformynderiene av midler tilhørende umyndige og hjelpevergetrengende, er mangelfulle.

Departementet ser det som viktig at finansielle eiendeler som eies av mindreårige og voksne under vergemål, fortsatt sikres ved forvaltning av vergemålsmyndigheten (fylkesmannen etter departementets lovforslag). Men for å oppnå en effektiv forvaltning er det behov for bedre regler og rutiner for å sikre at de midlene som etter loven skal forvaltes av vergemålsmyndigheten, faktisk registreres og rapporteres. Departementet foreslår derfor å følge opp bestemmelsen utvalget har foreslått. Departementet er enig i at det bør innføres en melde- og opplysningsplikt for offentlige forvaltningsorganer, finansinstitusjoner, fondsforvaltningsselskaper, verdipapirregistre og vergen. Formålet med innføringen av en melde- og opplysningsplikt, er å søke å håndtere problemet etter dagens regelverk med at midler enkelt kan unndras fylkesmannens forvaltning.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at vergen og vergemålsmyndigheten (fylkesmannen) etter begjæring skal kunne få innsyn i ligningen og selvangivelsen. Innsynsretten innebærer en endring i forhold til gjeldende rett.

Departementet er av den oppfatning at innsyn i ligningen og selvangivelsen bør begrenses til de til-

fellene hvor det foreligger saklig grunn for det. Det er på det rene at vergemålsmyndighetene vil ha et begrundet behov for innsyn ved opprettelsen av vergemål. Men behovet kan også oppstå senere. Hjemme- len for innsyn er derfor begrenset til de tilfellene der innsyn er nødvendig for vergemålsmyndighetens løsning av sine oppgaver.

1.8 Saksbehandlingsregler

1.8.1 Innledning

Etter gjeldende rett er det domstolene som treffer avgjørelse om umyndiggjøring. Rettens saksbehandling i disse sakene reguleres delvis i umyndiggjørelsesloven og delvis i den alminnelige prosesslovgivningen.

Ved opprettelse av hjelpevergemål og oppnevning av hjelpeverge har overformynderiet avgjørelseskompetanse. Fremgangsmåten ved disse avgjørelsene er imidlertid i liten grad særlig regulert.

I saker om fratakelse av handleevnen mener Vergemålslovutvalget at det fremdeles er behov for særlige saksbehandlingsregler for rettens behandling av sakene. Utvalget foreslår imidlertid å redusere omfanget noe i forhold til det som gjelder i dag. I tillegg foreslås det at de alminnelige reglene i rettergangslovgivningen skal gjelde som et supplement. Også for saksbehandlingen i overformynderiene foreslår utvalget at det gis særlige saksbehandlingsregler.

Departementet er enig i at det bør foreslås enkelte særlige regler for vergemålsmyndighetens saksbehandling. Departementet er videre enig i at det fremdeles er et behov for en del egne prosessregler i vergemålssaker som skal behandles av domstolene.

1.8.2 Kompetansen til å treffe beslutning om ordinært vergemål

Skifteforvalteren og overformynderiet treffer i fellesskap beslutningen om vergemål og oppnevningen av hjelpeverge i tilfeller der den som settes under vergemål beholder den rettslige handleevnen.

Vergemålsutvalgets forslag er et stykke på vei en videreføring av gjeldende rett.

Departementet mener at kompetansen til å opprette vergemål bør ligge hos den lokale vergemålsmyndigheten, det vil si fylkesmannen etter departementets lovforslag. Ordningen med at oppnevningen av hjelpeverge skal skje i samarbeid med skifteforvalteren/domstolen faller derved bort etter lovforslaget.

Departementet går også inn for at en norsk statsborger som er bosatt i utlandet, i særlige tilfeller bør kunne settes under vergemål i Norge. Avgjørende for vurderingen har vært at det synes å foreligge et praktisk behov for en slik regel.

1.8.3 Kompetanse til å begjære en person satt under vergemål, meldeplikt

Hvem som kan fremsette begjæring om umyndiggjøring, fremgår i dag av umyndiggjørelsesloven. Kompetansen til å begjære oppnevning av hjelpeverge følger av vergemålsloven. I begge tilfeller kan vedkommende selv begjære seg satt under vergemål. Det kreves da at han eller hun er myndig. Videre kan ektefelle, slektninger i opp- eller nedstigende linje, søsken eller likeså nær besvogrede fremsette en slik begjæring. For de tilfeller at vedkommende er umyndig, har også vergen en slik rett. Begjæring kan også fremsettes av fylkesmannen og overformynderiet. Ved oppnevning av hjelpeverge har ansvarshavende lege eller tilsynslege ved helseinstitusjonen der vedkommende er innlagt, også begjæringskompetanse.

Vergemålsutvalget foreslår i det vesentlige en videreføring av dagens regler om hvem som kan fremsette begjæring om vergemål.

Departementet deler langt på vei utvalgets syn i spørsmålet om hvem som skal ha rett til å begjære en person satt under vergemål. Etter departementets oppfatning bør imidlertid også tilsynslege og behandlende lege ved helseinstitusjonen der vedkommende er innlagt, fortsatt ha rett til å begjære vergemål. Det synes å være et behov for en slik regel som ikke fullt ut dekkes ved en regel om meldeplikt.

Departementet slutter seg til forslaget om ikke lenger å la besvogrede være omfattet av den kretsen av personer som kan begjære vergemål. Det synes ikke å være et særskilt behov for at denne gruppen fortsatt skal ha en slik rett.

1.8.4 Særlige saksbehandlingsregler for vergemålsmyndigheten

Vergemålsloven regulerer i liten grad saksbehandlingen hos overformynderiet og må suppleres med de krav til saksbehandlingen som følger av de alminnelige reglene i forvaltingsloven. Utvalget har foreslått enkelte særlige saksbehandlingsregler for avgjørelsen om å opprette vergemål i vergemålsloven.

Utvalget foreslår særlige regler for å sikre et tilstrekkelig grunnlag for overformynderiets avgjørelse, regler om forhåndsvarsel og regler om klage.

Departementet slutter seg i det alt vesentlige til vergemålsutvalgets forslag om nye regler for å sikre at saken blir godt nok opplyst. Departementets forslag til ny vergemålslov innebærer at vergemålet skal tilpasses den enkeltes behov i større utstrekning enn etter nåværende lov. Dette stiller krav til fylkesmannens mulighet for å sørge for sakens opplysning. Departementet mener at en samtale forut for beslutningen om vergemål er en viktig rettssikkerhetsgaranti.

Departementet slutter seg i det vesentlige til utvalgets forslag om unntak for taushetsplikt for ansat-

te i helse- og sosialtjenesten. Departementet går imidlertid inn for å følge opp innspillet fra høringen om at også ansatte i barneverntjenesten skal kunne gi opplysninger til fylkesmannen uten å være hindret av taushetsplikten.

Taushetsplikten verner imidlertid sentrale verdier for den det gjelder. Det er derfor etter departementets vurdering ikke ønskelig å gjøre unntaket videre enn nødvendig.

1.8.5 Særlig om vergemålsmyndighetens adgang til å treffe midlertidige avgjørelser

Etter umyndiggjørelsesloven kan retten treffe en midlertidig avgjørelse om vergemål dersom en utsettelse kan komme vedkommende til skade eller det er fare for vedkommendes velferd. En slik beslutning treffes av rettens leder alene hvis det ikke er tid til å innkalle de øvrige medlemmene. Når det er truffet beslutning om foreløpig vergemål, skal saken fremmes til ordinær behandling snarest.

Departementet mener at den lokale vergemålsmyndigheten bør kunne treffe midlertidig vedtak om vergemål inntil det foreligger endelig avgjørelse i saken. Betydelig skade og ulempe kan avverges ved at vedtaket treffes hurtig. Departementet foreslår derfor at fylkesmannen gis kompetanse til å treffe midlertidige avgjørelser der det er nødvendig.

1.8.6 Kompetanse til å treffe beslutning om fratakelse av rettslig handleevne

Etter gjeldende rett treffes en avgjørelse om umyndiggjøring av tingretten ved kjennelse.

Utvalget foreslår å videreføre gjeldende rett ved at spørsmål om fratakelse av en persons rettslige handleevne fortsatt skal behandles av domstolene.

Departementet finner det klart at fratakelsen av den rettslige handleevnen bør besluttes av retten. Det betydelige inngrepet i den personlige autonomien som dette innebærer, tilsier en rettslig behandling med de rettssikkerhetsgarantier som da følger.

1.8.7 Registrering av vergemål og fratakelse av rettslig handleevne

Etter gjeldende rett er det full offentlighet om hvem som er umyndiggjort.

Utvalget går inn for at vergemål med full eller delvis fratakelse av den rettslige handleevnen fortsatt skal offentliggjøres. Forslaget begrenser likevel offentligheten noe i forhold til det som gjelder i dag.

Departementet følger med enkelte endringer opp utvalgets forslag. Departementet er i likhet med Vergemålsutvalget kommet til at det ikke lenger kan anses nødvendig å kunngjøre fratakelse av den rettslige handleevnen i Norsk Lysningsblad og i aviser. Dette er begrunnet dels med personvern hensyn og dels med at andre former for kunngjøring og oppbevaring av

opplysninger antas å være mer effektive i dagens samfunn.

1.9 Fremtidsfullmakter

1.9.1 *Bør det innføres regler om «fremtidsfullmakter» i Norge?*

Etter gjeldende norsk rett er det ikke klart om det kan opprettes fullmakter som skal være i kraft etter at fullmaktsgiverens mentale kapasitet er blitt så redusert at han eller hun selv ikke lenger kan inngå rettslig bindende disposisjoner på de områder fullmakten gjelder.

Vergemålsutvalget foreslår en ordning med fremtidsfullmakter som skal tre i kraft når fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke er i stand til å ivareta sine interesser innen de områder som omfattes av fullmakten. Reglene foreslås inntatt som et eget kapittel i ny vergemålslov.

Departementet mener at Vergemålsutvalgets forslag bør følges opp. Etter departementets syn er det behov for et privatrettslig alternativ til vergemålsordningen, som vil legge til rette for utøvelse av selvbestemmelsesrett over eget privatliv for fremtidige situasjoner der man ikke lenger er i stand til å treffe beslutninger. I høringen har departementet mottatt synspunkter som bekrefter at det må antas å ville være interesse for en slik ordning.

Departementet går inn for å plassere reglene om fremtidsfullmakter i et eget kapittel i ny vergemålslov. Departementet ser det som mest hensiktsmessig at reglene finnes i sammenheng med reglene om vergemål.

1.9.2 *Fremtidsfullmaktens innhold og omfang*

Vergemålsutvalget foreslår at en fremtidsfullmakt skal kunne omfatte de samme økonomiske og personlige forhold som et vergemål. Fullmaktsgiveren skal kunne velge om fullmakten skal være generell eller mer begrenset, og om det skal utpekes én eller flere fullmektiger. Det foreslås at om en fremtidsfullmakt omfatter personlige forhold, så skal fremtidsfullmakten omfatte avgjørelser i medhold av pasientrettighetsloven og lignende lover hvis ikke noe annet er bestemt i fullmakten. Fullmektigen skal i så fall regnes som pårørende med prioritet foran vergen. I andre personlige spørsmål forutsetter utvalget at de samme begrensninger skal gjelde med hensyn til hvilken myndighet som kan overføres til fullmektigen som de som gjelder for vergen, men det foreslås ikke å lovfeste disse.

Departementet har kommet til at Vergemålsutvalgets forslag i hovedtrekk bør følges opp. Ettersom grunnlaget for fremtidsfullmakter er vern om full-

maktsgiverens selvbestemmelsesrett, er det naturlig at det som hovedregel overlates til fullmaktsgiveren å bestemme det nærmere innholdet i fullmakten. Departementet er enig med utvalget i at fremtidsfullmakter bør kunne omfatte både økonomiske og personlige forhold.

Departementet har kommet til at det bør lovfestes en adgang til frivillig stadfesting av fremtidsfullmakter. Departementet er i likhet med flere av høringsinstansene opptatt av at fremtidsfullmakter må inngi tilstrekkelig tillit hos tredjepersoner for at rettsinstuttet skal fungere etter sin hensikt. Etter departementets syn er det derfor behov for en adgang til å be fylkesmannen stadfeste at en fremtidsfullmakt er trådt i kraft.

Departementet foreslår at fullmakten ikke kan gjøres ugjenkallelig. Ettersom det kan gå lang tid mellom opprettelsen og ikrafttreddelsen av en fremtidsfullmakt, med de muligheter for endring av tillitsforholdet mellom fullmaktsgiveren og fullmektigen som dette innebærer, anser departementet det klart at et løfte om ikke å tilbakekalle fullmakten må være uforpliktende.

1.9.3 *Fylkesmannens myndighet i internasjonale forhold. Lovvalg*

Vergemålsutvalget foreslår ingen regulering av vergemålsmyndighetens kompetanse i internasjonale forhold eller regler om lovvalg.

Departementet foreslår å lovfeste regler om fylkesmannens myndighet i internasjonale forhold og om lovvalg etter mønster av de finske reglene.

1.9.4 *Bør alminnelige fullmakter miste sin virkning hvis fullmaktsgiveren mister evnen til å inngå rettslig bindende disposisjoner?*

Det er uklart i norsk rett om alminnelige fullmakter beholder sin virkning etter at fullmaktsgiverens mentale kapasitet har blitt så redusert at han eller hun må anses å ha tapt sin rettslige handleevne.

Vergemålsutvalget foreslår å endre avtaleloven § 22 slik at fullmakter skal beholde sin virkning hvis fullmaktsgiveren settes under vergemål, såfremt vergemålet ikke medfører formell fratakelse av rettslig handleevne.

Departementet har kommet til at det bør lovfestes i avtaleloven § 22 at alminnelige fullmakter mister sin virkning når fullmaktsgiverens mentale kapasitet er blitt så redusert at han eller hun ikke selv kan inngå rettslig bindende disposisjoner. Etter departementets syn er det behov for en avklaring av rettstilstanden på dette punktet.

1.9.5 Bør visse løpende fullmakter beholde virkningen etter at fullmaktsgiveren har mistet evnen til å inngå rettslig bindende disposisjoner?

Vergemålsutvalget foreslår at skriftlige fullmakter til kredittinstitusjon eller annen tredjeperson om å betale løpende betalinger for fullmaktsgiveren skal beholde sin gyldighet etter at fullmaktsgiveren på grunn av alvorlig sinnslidelse eller svekket helbred har blitt ute av stand til å ivareta sine interesser. Forslaget skal bare omfatte disposisjoner av løpende karakter. Utvalget antar at bestemmelsen vil fange opp de fleste praktiske tilfellene der pårørende disponerer på vegne av en annen person.

Departementet ser at det er et praktisk behov for å gjøre visse unntak fra utgangspunktet om at alminnelige fullmakter mister sin virkning når fullmaktsgiveren mister sin rettslige handleevne. Når det gjelder dagligdagse økonomiske anliggender, er misbruksfaren mindre, og det bør legges til rette for enklere løsninger. Hensynet til både fullmaktsgiveren og tredjepersoner kan tale for at slike forhold bør kunne håndteres som før også når fullmaktsgiverens mentale kapasitet er redusert.

Departementet går på denne bakgrunn inn for at visse skriftlige fullmakter til løpende betalinger skal beholde sin virkning etter at fullmaktsgiverens mentale kapasitet er blitt redusert, men går inn for å gjøre regelen mer begrenset enn det utvalget har foreslått. Departementet ser visse betenkeligheter med en regel om at alle slags skriftlige fullmakter om løpende betalinger skal fortsette. En slik fullmakt kan være gitt ut fra forutsetninger som ikke lenger er til stede. Det kan også etter hvert være uheldig at fullmakten løper videre i en ny livssituasjon for fullmaktsgiveren. I slike tilfeller får man et spørsmål om hvordan fullmaktsforholdet skal kunne avsluttes, og det kunne være omstendelig dersom det måtte oppnevnes en verge for å få avsluttet betalingen. I tillegg foreslår departementet en regel om legalfullmakt for pårørende til en viss representasjon, som antas å ville dekke en del av de behov regelen om skriftlige fullmakter til tredjepersoner ellers ville ha betydning for.

På denne bakgrunn foreslår departementet en regel om fortsatt gyldighet av løpende fullmakter som begrenses til skriftlige fullmakter til finansinstitusjoner. Dette vil typisk gjelde faste betalingsoppdrag til banker, som avtalegiro mv. Departementet antar at slike betalingsoppdrag ofte vil gjelde mer dagligdagse, nødvendige økonomiske disposisjoner enn tilfellet kan være for skriftlige fullmakter til tredjepersoner. De kan for eksempel gjelde betaling av husleie eller nedbetaling av lån.

1.9.6 Bør nærstående gis en lovfestet representasjonsrett i visse økonomiske anliggender?

Vergemålsutvalget drøfter i utredningen om pårørende bør gis en lovfestet formell kompetanse – en legalfullmakt – til å representere et familiemedlem som mangler evnen til å ivareta sine anliggender. Vergemålsutvalget avviser imidlertid å innføre en slik ordning i norsk rett.

Etter departementets syn er det derimot behov for en regel om representasjonsrett for pårørende i tillegg til regler om at fremtidsfullmakter og visse skriftlige fullmakter skal gjelde etter at fullmaktsgiveren har mistet handleevnen. Det må antas at mange ikke har noe gjennomtenkt forhold til formaliteter knyttet til fremtidig tap av rettslig handleevne, og derfor ikke vil sørge for å opprette skriftlige fullmakter. Departementet antar på denne bakgrunn at det er behov for at pårørende kan håndtere dagligdagse økonomiske anliggender uten skriftlig fullmakt fra vedkommende person.

Departementet foreslår at fullmakten gjøres meget snever, slik at den bare omfatter strengt nødvendige disposisjoner som gjelder bolig og dagligliv. Pårørende foreslås gitt kompetanse i en prioritert rekkefølge, slik at ektefelle/samboer kommer først, deretter barn og så barnebarn osv. Dette stenger ikke for at flere nærstående, typisk barn, vil kunne opptre samtidig på grunnlag av legalfullmakten.

1.10 Utøvelse av rettigheter i straffeprosessen for fornærmede og etterlatte

Med mindreårige fornærmede eller etterlatte menes fornærmede eller etterlatte under 18 år. Mindreårige fornærmede og etterlatte har som utgangspunkt de samme straffeprosessuelle rettighetene som voksne.

Normalt vil den som har foreldreansvaret, utøve de straffeprosessuelle rettighetene på den mindreåriges vegne. Avgjørelser vedrørende en mindreårig som fornærmet eller etterlatt i en straffesak skal treffes ut fra den mindreåriges interesser og behov. Barnets egne oppfatninger skal tillegges vekt i takt med aldersutviklingen. Selv om rettighetene utøves av den mindreåriges foreldre, tilhører rettighetene den mindreårige.

Det følger av vergemålsloven at vergen opptrer på en umyndiggjort persons vegne når han eller hun ikke kan dra omsorg for seg selv. Det gir vergen kompetanse til også å være rettslig stedfortreder på det personlige området. Det er derfor vergen som utøver de prosessrettighetene som tilkommer en umyndiggjort fornærmet eller etterlatt.

Departementet foreslår at vergen som en hovedregel skal representere den som er under 18 år. Men en fornærmet eller etterlatt i alderen fra 15 til 18 år

skal kunne utøve rettighetene selv, dersom de ønsker det. Velger en mindreårig fornærmet eller etterlatt å selv utøve sine straffeprosessuelle rettigheter, kan ikke vergen samtidig utøve de samme rettighetene.

Departementet foreslår videre at vergen skal utøve de rettighetene som tilkommer voksne som er uten rettslig handleevne.

1.11 Økonomiske og administrative konsekvenser

1.11.1 Administrative konsekvenser

Lovforslaget innebærer omfattende endringer av organiseringen av vergemålsmyndigheten på alle nivåer.

Behovet for egne overgangsbestemmelser om avsløsningen av de valgte overformynderne må vurderes i forbindelse med vedtaket om ikraftsetting av loven.

Forslaget om at oppgavene skal legges til fylkesmannen, innebærer en økt profesjonalisering, og dermed er det ikke behov for skifteforvalterens (tingrettsdommerens) medvirkning i de sakene som etter dagens lov skal avgjøres av overformyndet og skifteforvalteren i fellesskap. Dette vil redusere tingrettenes arbeid. Videre foreslås det at retten kan treffe beslutning om delvis fratakelse av den rettslige handleevnen. Dette vil antakelig innebære at det blir noen flere saker for domstolene. Samlet sett antar departementet likevel at omfanget av oppgavene for domstolene i liten grad blir endret.

1.11.2 Økonomiske konsekvenser

Kostnadene etter vergemålsloven er i dag knyttet til overformynderiene, fylkesmannens, Justisdepartementets og til dels domstolenes og enkelte lønnete vergers arbeid med vergemålssakene.

Samlet sett har Justisdepartementet kommet til at vergemålsreformen vil innebære om lag 165 mill. kroner i brutto årlige kostnader. Dette beløpet vil kunne reduseres med om lag 60 mill. kroner om eksisterende ressursbruk trekkes ut fra kommunene. Netto årlig merbehov antas å være om lag 105 mill. kroner.

I tillegg vil det påløpe kostnader til en omorganiseringsprosess. Dette er beregnet til 42 mill. kroner. Dette omfatter blant annet en prosjektorganisasjon, midler for å sikre kunnskapsoverføring, arkivkostnader og tilpasning av IKT-verktøyene i vergemålsmyndigheten og informasjonstiltak.

Merutgiftene vil bli vurdert i den ordinære budsjettprosessen. Loven vil ikke bli satt i kraft før det er satt av tilstrekkelige midler til dette i budsjettet.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jan Bøhler, Sigvald Oppbøen Hansen, Stine Renate Håheim, Thor Lillehovde og Tove-Lise Torve, fra Fremskrittspartiet, Hans Frode Kielland Asmyhr, Morten Ørsal Johansen, Åse Michaelsen og lederen Per Sandberg, fra Høyre, André Oktay Dahl og Anders B. Werp, fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, og fra Senterpartiet, Jenny Klinge, viser til Prop. 4 L (2009–2010) og Ot.prp. nr. 110 (2008–2009), som med utgangspunkt i NOU 2004:16 Vergemål, foreslår en ny lov om vergemål. Komiteen ser et klart behov for oppdatering av regelverket på dette området, for å ivareta rettssikkerheten og integriteten til de som er satt under vergemål. Lovforslaget gir rom for mer moderne problemstillinger knyttet til endrede familiemønstre, bedre offentlige velferdsordninger, helt andre former for kommersielt press mot enkeltpersoner, samt den økte bevisstheten om behovet for vern av svake gruppers rettigheter både i Norge og ellers i verden.

Komiteen er særlig opptatt av at vergemål etter forslaget skal individtilpasses, og at man nå går bort fra det tradisjonelle tosporede systemet. Vergemålet vil bli skreddersydd for den enkeltes behov, og gi økt selvbestemmelsesrett, integritet og rettssikkerhet. Komiteen vil også framheve videreføringen og tydeliggjøringen av det minste middels prinsipp, som innebærer at det ikke skal gripes inn i den enkeltes selvbestemmelsesrett i større utstrekning enn det som i det enkelte tilfellet er nødvendig. Komiteen vil også understreke at medinnflytelse for den som er satt under vergemål er tungt vektlagt i lovforslaget, blant annet gjennom at den som er under vergemål, uansett om den rettslige handleevnen er fratatt eller ikke, så vidt mulig skal bli hørt før vergen treffer beslutninger av større betydning. I tillegg gjelder særskilte regler for mindreårige.

Komiteen viser til forslaget til ny representasjonslov for enslige mindreårige asylsøkere i NOU 2004:16, og ser frem til at regjeringen vil legge frem forslag til representasjonslov i løpet av kort tid.

Komiteen vil særlig fremheve den store innsatsen som mange pårørende gjør for sine familie-medlemmer, gjennom årelang innsats som hjelpeverge. Det er en svært ansvarsfull og krevende oppgave å påta seg, og det spiller en avgjørende rolle for den vergetrengendes livssituasjon.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre støtter regjeringen i at det er behov for en modernisering av vergemålsinstituttet. Disse medlemmer presiserer at en in-

dividtilpasset vergemålsløsning vil bedre livsvilkårene til de personer i vårt samfunn som av ulike årsaker er avhengig av verge, og at alle løsninger knyttet til vergemål må ta hensyn til den enkeltes behov og mulighet til å klare seg i samfunnet med bistand fra verge. Disse medlemmer understreker viktigheten av at reglene om vergemål reguleres i lov. Disse medlemmer ønsker derfor å begrense bruk av forskrifter under vergemålsinstituttet.

2.1 Vergemål for mindreårige

Komiteen er enig i at den mindreårige som hovedregel skal råde over egen lønns- og næringsinntekt, og at de sikres rettslik handleevne særlig i forhold til digitale produkter. Komiteen vil understreke at dette også vil gjelde avtalemessige forpliktelser utover de rent økonomiske. Det vil bety at det er den mindreåriges foresatte, eller den som er verge som må inngå den initiale forpliktende avtalen.

Komiteen ser på muligheten til å inngå arbeidsavtaler og med vergemålsmyndighetens samtykke til å drive næringsvirksomhet for mindreårige over 15 år, som viktig.

Komiteen viser til at regjeringen foreslår å opprettholde dagens myndighetsalder på 18 år, og støtter at denne også skal gjelde for gifte under 18 år, da denne gruppen bør likebehandles med sine jevnaldrende uavhengig av sivil status.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre ønsker å peke på at barns digitale hverdag gjør at mange barn inngår avtaler på nett og over mobiltelefon om kjøp av abonnementer, deltakelse i spill og andre elektroniske leker, og deltakelse på sosiale nettsteder. Ofte er inngangssummen lav og går ikke ut over den avtalekompetansen en mindreårig har etter lovforslaget. Disse medlemmer vil imidlertid vise til at det er svært uklart i hvilken grad barn kan inngå avtaler som forplikter dem til senere innbetalinger, abonnementsforpliktelser frem i tid og avgivelse av personinformasjon. Et barn vil ikke kunne overskue konsekvensene av avtaler av denne karakter, og vil heller ikke kunne vurdere tilleggskriterier ved kjøp av ringetoner, medlemskap i nettsamfunn og liknende som barn gjerne vil ta del i. Disse medlemmer har søkt å få klargjort i hvilken grad den nye loven beskytter mindreårige mot fremtidige konsekvenser av slike avtaler (som for dem kan fremstå som avtaler som det er innenfor deres rett å inngå) og ber om at regjeringen kommer tilbake til Stortinget med en mer utførlig drøftelse av hvordan loven skal tolkes på dette området.

Disse medlemmer mener at mindreåriges adgang til å kjøpe mobiltelefonabonnement eller melde seg inn i nettsamfunn, reiser særlige problem-

stillinger knyttet til hvilke fremtidige forpliktelser som vil kreve godkjenning fra verge.

2.2 Ny organisering av vergemålsmyndigheten

Komiteen viser til at regjeringen foreslår en ny organisering av vergemålsmyndigheten, hvor det kommunale overformyndieriet legges til fylkesmannen. Målet er å gi økt profesjonalitet og kompetanseheving.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter dette, og mener at det vil føre til bedre rettssikkerhet for den som er satt under vergemål ved at den unngår stadige skifter av verge.

Samtidig vil komiteen understreke at dagens ordning har fungert godt i mange kommuner, og at det også bør legges vekt på at mange av høringsinstansene peker på behovet for tilstrekkelig nærhet og tillit til organiseringen. Komiteen mener at kommunene skal gis mulighet til å foreslå aktuelle verger som de mener er egnet til å være hjelpeverge, for å kompensere for den lokalkunnskapen som kan gå tapt ved en mer sentralisert løsning.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet ser behovet for økt profesjonalitet og kompetanseheving hos det kommunale overformyndieriet. Disse medlemmer mener at det derfor bør opprettes vertskommuner innen et interkommunalt samarbeid. Selv om det understrekes at overformyndieriet fungerer bra i mange kommuner, ser disse medlemmer nødvendigheten av å vektlegge større enheter og samhandling.

Disse medlemmer viser til at mange høringsinstanser peker på behovet for tilstrekkelig nærhet og tillit til organiseringen, og vil derfor prioritere interkommunalt samarbeid fremfor at overformyndieriet legges til fylkesmannen. Videre ser disse medlemmer at en på denne måten kan opprettholde lokalkunnskapen som vil kunne gå tapt ved en sentralisering hos fylkesmannen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for interkommunalt samarbeid til løsning av overformyndieriets oppgaver i stedet for den foreslåtte ordningen med fylkesmannen.»

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter forslaget om at de kommunale overformyndieriene legges til fylkesmannen. Dette vil bidra til objektivitet, profesjonalitet og den nødvendige distanse i saksbehandlingen. Disse medlemmer vil likevel un-

derstrekke behovet for individtilpasning av vergemålet og at lokalkunnskap og kjennskap til den enkeltes behov er vesentlig i så måte. Disse medlemmer vil derfor vise til at det kan være en god løsning at kommunene spiller inn navn på faste verger.

2.3 Oppnevning av verger, godtgjøring mv.

Komiteen viser til at lovforslaget gir mulighet for å oppnevne faste verger for å ivareta god kompetanse og sikre tilgang på egnede verger. Komiteen støtter dette.

2.4 Forvaltning av finansielle eiendeler

Komiteen viser til at regjeringen foreslår å opprette en sentralisert fellesforvaltning av de vergetrengendes finansielle eiendeler for å oppnå en mest mulig profesjonell, kostnadseffektiv og enhetlig forvaltning hvor alle vergetrengende oppnår samme avkastning. Komiteen slutter seg til dette, og er tilfreds med at alle vergetrengende på denne måten er sikret en lik avkastning. Komiteen vil samtidig påpeke verdien av å etablere personlige og lokale kundeforhold som kan gjøre det enklere å ta opp lån på et senere tidspunkt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til beløpsgrensen på 75 000 kroner som er satt som grense for når overskytende kapital skal overføres til fylkesmannen. Disse medlemmer mener at det ikke skal settes en beløpsgrense da foreldre og/eller foresatte vil kunne ivareta den enkeltes interesser på best mulig måte. Men disse medlemmer ser også behovet for en grensesetting av beløpet i enkelttilfeller hvor begge av foreldrene og/eller foresatte ikke er tilstede.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«§ 48 annet ledd skal lyde:

Regelen i første ledd gjelder ikke for tilfeller der personer med foreldreansvar er verge for en mindreårig.

Annet, tredje og fjerde ledd blir tredje, fjerde og femte ledd.»

«Stortinget ber regjeringen endre forskriften, jf. ny vergemålslov § 49 første ledd, slik at beløpsgrensen endres til 250 000 kroner for når det offentlige skal overta forvaltningen av finansielle eiendeler.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre støtter intensjonen om en omorganisering av forvaltningen av de vergetrengendes midler. Disse medlemmer er ikke negative til en forvaltningsmodell der Folketrygdfondet står for en sentralisert forvaltning av midlene så

lenge Folketrygdfondets forvaltning er underlagt de samme etiske regler som gjelder ved forvaltning av andre midler. Disse medlemmer imøteser imidlertid flere alternative forvaltningsmodeller slik departementet sier de vil komme tilbake til før det trekkes en konklusjon.

2.5 Fremtidsfullmakter

Komiteen er enig i at det bør lovfestes en adgang til frivillig stadfesting av fremtidsfullmakter, men at disse ikke bør gjøres ugjenkallelige. Som en del av det individtilpassede vergemålet, vil fremtidsfullmaker være et viktig privatrettslig alternativ.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge til rette for interkommunalt samarbeid til løsning av overformynderiets oppgaver i stedet for den foreslåtte ordningen med fylkesmannen.

Forslag 2

§ 48 annet ledd skal lyde:

Regelen i første ledd gjelder ikke for tilfeller der personer med foreldreansvar er verge for en mindreårig.

Annet, tredje og fjerde ledd blir tredje, fjerde og femte ledd.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen endre forskriften, jf. ny vergemålslov § 49 første ledd, slik at beløpsgrensen endres til 250 000 kroner for når det offentlige skal overta forvaltningen av finansielle eiendeler.

4. Komiteens tilråding

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om vergemål (vergemålsloven)

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1 Lovens saklige virkeområde

Loven gjelder personer under vergemål og deres adgang til selv å foreta rettslige handlinger eller råde over sine midler. Loven gjelder også verger for personer under vergemål og vergens kompetanse til å

foreta rettslige handlinger eller råde over midler på vegne av personen han eller hun er verge for. For verger for mindreårige gjelder loven likevel bare i den utstrekning kompetansen ikke omfattes av foreldreansvaret etter barneloven.

Loven gjelder i tillegg fullmaktsforhold som nevnt i kapittel 10.

Loven gjelder bare i den utstrekning kompetanse som nevnt i første og annet ledd ikke er særskilt regulert i annen lov.

§ 2 *Definisjoner*

Med personer under vergemål menes

- a) personer under 18 år,
- b) personer som har fylt 18 år, og som det er vedtatt vergemål for etter kapittel 4.

Med personer som er satt under vergemål, menes personer som det er vedtatt vergemål for etter kapittel 4.

Med myndige personer menes personer som har fylt 18 år, og som ikke helt eller delvis er fratatt den rettslige handleevnen.

Med samboere menes i denne loven to personer som bor sammen i et ekteskapslignende forhold.

§ 3 *Lovens anvendelse på Svalbard*

Loven gjelder på Svalbard. Kongen kan i forskrift fastsette at enkelte bestemmelser i loven ikke skal gjelde, og kan fastsette særlige regler for Svalbard under hensyn til de stedlige forholdene.

Kapittel 2. Vergemålsmyndigheten

§ 4 *Vergemålsmyndigheten*

Fylkesmannen er lokal vergemålsmyndighet. På Svalbard er Sysselmannen lokal vergemålsmyndighet. Det organ Kongen utpeker, er sentral vergemålsmyndighet.

§ 5 *Inndeling i distrikter*

Hvert fylke utgjør et vergemålsdistrikt. Oslo og Akershus er likevel ett distrikt. Svalbard er et eget vergemålsdistrikt.

Fylkesmannen kan i særlige tilfeller bestemme at distriktet skal betjenes av ett eller flere kontorer, og fastsetter området det enkelte kontoret skal ha ansvaret for.

Kongen kan gi nærmere regler om vergemålsdistriktene og opprettelse av kontorer innenfor det enkelte vergemålsdistrikt.

§ 6 *Den lokale vergemålsmyndigheten*

Fylkesmannen behandler saker etter loven her i første instans. Fylkesmannen skal føre tilsyn med vergene i sitt område.

Fylkesmannen skal gi vergene i sitt distrikt nødvendig opplæring, veiledning og bistand.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om fylkesmannens plikter etter første og annet ledd, herunder regler om omfanget av tilsynsplikten.

§ 7 *Den sentrale vergemålsmyndigheten*

Den sentrale vergemålsmyndigheten skal behandle klager over fylkesmannens vedtak og skal føre tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om den sentrale vergemålsmyndigheten, herunder regler om omfanget av tilsynsplikten, retten til innsyn og adgangen til å gi pålegg.

Kapittel 3. Vergemål for mindreårige

§ 8 *Mindreårige*

Personer som ikke har fylt 18 år, er mindreårige.

§ 9 *Den mindreåriges rettslige handleevne*

En mindreårig kan ikke selv foreta rettslige handlinger eller råde over sine midler, med mindre noe annet er særlig bestemt.

§ 10 *Den mindreåriges adgang til å inngå arbeidsavtaler*

En mindreårig som har fylt 15 år, kan selv inngå arbeidsavtale. En mindreårig som er under 15 år, kan inngå arbeidsavtale med vergens samtykke. En mindreårig kan uansett alder selv si opp en arbeidsavtale.

Vergen kan ikke inngå arbeidsavtale på den mindreåriges vegne. Dersom hensynet til den mindreårige krever det, kan vergen med rimelig varsel heve arbeidsavtalen for den mindreårige.

§ 11 *Den mindreåriges adgang til å drive næringsvirksomhet*

Vergen kan med samtykke fra fylkesmannen gi tillatelse til at en mindreårig som har fylt 15 år, kan drive en bestemt næringsvirksomhet. Fylkesmannen kan samtykke til at den mindreårige i den forbindelse også gis råderett over midler som er under fylkesmannens forvaltning etter kapittel 7. En mindreårig som har fått tillatelse til å drive næringsvirksomhet, kan på egen hånd foreta de disposisjoner som faller innenfor virksomhetens område. Dette gjelder likevel ikke disposisjoner som etter kapittel 6 krever samtykke fra fylkesmannen.

Vergen skal føre tilsyn med at den mindreårige ikke handler utenfor den tillatelsen som er gitt.

Vergen kan med samtykke fra fylkesmannen trekke tilbake tillatelsen dersom hensynet til den mindreårige krever det. I så fall bestemmer vergen med samtykke fra fylkesmannen om virksomheten

skal fortsette for den mindreåriges regning eller avvikles. Tilbakekall etter første punktum får bare virkning for en tredjeperson hvis denne kjente eller burde kjenne til at tillatelsen var kalt tilbake.

§ 12 *Rådighet over midler den mindreårige har tjent eller fått til egen rådighet*

En mindreårig råder selv over midler som han eller hun har tjent ved eget arbeid eller virksomhet etter fylte 15 år, eller som vergen eller andre har latt den mindreårige få til egen rådighet, samt normal avkastning av slike midler.

Rådigheten gir ikke den mindreårige adgang til å foreta disposisjoner som etter kapittel 6 krever samtykke fra fylkesmannen.

Dersom hensynet til den mindreårige krever det, kan vergen frata den mindreårige rådigheten over midler som nevnt i første ledd. Er den mindreårige fylt 15 år, kreves det samtykke fra fylkesmannen for å frata den mindreårige rådigheten.

§ 13 *Mindreårige med egen husholdning*

En mindreårig som har egen husholdning, kan foreta disposisjoner som er vanlige i en husholdning eller for oppfostring av egne barn, unntatt å inngå avtale om leie av husrom. Den mindreårige blir likevel ikke bundet dersom motparten forsto eller burde forstå at avtalen ikke var påkrevd.

Misbruker den mindreårige sin disposisjonsrett etter første ledd, kan vergen med samtykke fra fylkesmannen frata den mindreårige disposisjonsretten.

§ 14 *Virkingen av at den mindreårige har handlet ut over sin rett*

Har en mindreårig disponert med penger som han eller hun har i sin besittelse, kan motparten gjøre avtalen gjeldende mot den mindreårige selv om den mindreårige manglet rett til å råde over pengene. Dette gjelder likevel ikke dersom motparten visste at den mindreårige manglet rett til å råde over pengene, eller motparten ikke var så aktsom som han eller hun burde være etter forholdene.

Er en disposisjon ikke bindende for den mindreårige, kan vergen, fylkesmannen eller den mindreårige selv, når vedkommende blir myndig, godkjenne disposisjonen. En godkjent disposisjon har virkning fra det tidspunktet disposisjonen ble foretatt.

Hvis motparten ikke forsto eller burde forstå at den mindreårige ikke hadde rett til å binde seg, kan motparten erklære seg ubundet. Erklæringen kan gis til den mindreårige eller vergen. Motparten kan ikke erklære seg ubundet av en avtale som allerede er oppfylt med bindende virkning for den mindreårige.

Hvis motparten forsto eller burde forstå at den mindreårige ikke hadde rett til å binde seg, kan motparten først gå fra sine forpliktelser etter utløpet av

den frist som måtte være fastsatt i avtalen, eller som med rimelighet måtte forutsettes å medgå for å innhente godkjenning fra vergen eller fylkesmannen. Har vergen nektet å godkjenne disposisjonen, er motparten uforpliktet.

§ 15 *Partenes plikt til å levere tilbake det som er mottatt*

Hvis en disposisjon ikke blir gjort bindende for den mindreårige etter § 14 annet ledd, skal hver av partene levere tilbake det de har mottatt. Kan ikke dette skje, skal verdien av det mottatte erstattes. Den mindreårige plikter ikke å erstatte det han eller hun har mottatt, utover det som er kommet ham eller henne til nytte.

Har den mindreårige gitt uriktige opplysninger om sin disposisjonsrett og dermed forledet motparten, kan den mindreårige bli pålagt å erstatte tapet i den utstrekning det er rimelig.

§ 16 *Hvem som er verge for den mindreårige*

Verge for en mindreårig er den som har foreldreansvar for den mindreårige etter reglene i barneloven, og som er myndig. Er den mindreårige uten fungerende verge, skal fylkesmannen oppnevne ny eller midlertidig verge.

§ 17 *Vergens oppgaver. Plikten til å høre den mindreårige mv.*

Med mindre noe annet er bestemt, handler vergen på den mindreåriges vegne i økonomiske forhold og hvor det ellers følger av annen lovgivning.

Har ingen foreldreansvar for den mindreårige, treffer vergen de avgjørelser som tilkommer den som har foreldreansvaret, jf. barneloven § 30. Det samme gjelder når den som har foreldreansvaret, ikke kan ivareta den mindreåriges interesser.

En oppnevnt verge skal så vidt mulig rådføre seg med den eller de som har foreldreansvaret, før det treffes avgjørelser av betydning.

Er den mindreårige over 12 år, skal vergen høre hva den mindreårige mener før det treffes avgjørelser. Om den mindreåriges medbestemmelsesrett i personlige forhold gjelder reglene i barneloven § 31.

En mindreårig som er uenig i vergens avgjørelse, kan bringe spørsmålet inn for fylkesmannen.

§ 18 *Forholdet mellom vergene*

Når ikke annet er særskilt bestemt, skal den mindreåriges verger handle i fellesskap. Blir vergene ikke enige i et spørsmål av betydning for den mindreårige, treffer fylkesmannen avgjørelsen.

En verge kan gi den andre vergen fullmakt til å opptre alene som verge. Fullmakten kan være generell eller gjelde bestemte spørsmål.

Hvis en av vergene ikke kan ivareta den mindreåriges interesser for en viss tid eller i visse saker, kan fylkesmannen bestemme at den andre vergen skal ha oppgaven som verge alene.

Hvis den mindreårige ikke bor sammen med begge vergene, kan fylkesmannen bestemme at den ene av vergene alene skal disponere over bankkonto som tilhører den mindreårige. Fylkesmannen skal gi finansinstitusjonen melding om vedtaket.

Hvis bare den ene vergen møter når begge vergene er forsvarlig varslet om rettergangsskritt, anses den møtende vergen for å ha fullmakt fra den andre vergen til å opptre som verge alene, med mindre noe annet blir opplyst. Det samme gjelder hvis vergen på vegne av den mindreårige undertegner et dokument til vedkommende myndighet.

§ 19 *Opphør av oppgaven som verge*

Hvis hensynet til den mindreåriges beste tilsier det, kan retten etter begjæring fra fylkesmannen eller fra den andre vergen frata en som har foreldreansvar, vergemålet. For rettens saksbehandling gjelder § 71. Når den mindreårige er over 12 år, og ellers når den mindreåriges modenhet og alder tilsier at han eller hun er i stand til å danne seg en mening om saksforholdet, skal den mindreårige høres før avgjørelsen tas.

Når saken reises av fylkesmannen, bærer staten alle kostnadene ved saken. Ansvar for motpartens saksomkostninger pålegges ikke uten at sterke grunner tilsier det. Dommen skal forkynnes for fylkesmannen og den andre vergen, som begge kan anke over dommen uten å ha vært part i saken. Fylkesmannen eller retten kan treffe midlertidig vedtak om fratakelse av vergemålet. I så fall gjelder § 61 tilsvarende.

Hvis særlige forhold gjør seg gjeldende, kan fylkesmannen etter anmodning fra en som har foreldreansvaret, frita vedkommende for vergemålet helt eller delvis.

Kapittel 4. Vergemål for voksne

§ 20 *Vilkår for vergemål*

Den som har fylt 18 år, og som på grunn av sinnslidelse, herunder demens, psykisk utviklingshemming, rusmiddelmisbruk, alvorlig spilleavhengighet eller alvorlig svekket helbred ikke er i stand til å ivareta sine interesser, kan settes under vergemål hvis det er behov for det.

Den som settes under vergemål, skal skriftlig samtykke i opprettelsen av vergemålet, vergemålets omfang og hvem som skal være verge, med mindre han eller hun ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer. Det kreves ikke samtykke hvis vergemålet omfatter fratakelse av den rettslige handleevnen.

Det kan opprettes vergemål også for personer under 18 år etter reglene i første og annet ledd, når det etter omstendighetene anses nødvendig at vergemålet fortsetter uavbrutt når personen når myndighetsalderen.

§ 21 *Vergemålets innhold og omfang*

Vergemålet innebærer at det oppnevnes en verge for personen som er satt under vergemål, jf. § 32. I den utstrekning personen har den rettslige handleevnen i behold, jf. § 22, kan han eller hun selv foreta rettslige handlinger og råde over sine midler. Han eller hun kan også kalle tilbake en disposisjon som er foretatt av vergen, så lenge ingen har ervervet rett etter den.

Vergemålet kan omfatte økonomiske og personlige forhold.

Et vedtak om vergemål skal uttrykkelig ta stilling til omfanget av vergemålet, herunder om det skal begrenses saklig eller i tid. Vergemålet skal ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig.

Vergemålet kan ikke omfatte kompetansen til å stemme ved valg, inngå ekteskap, erkjenne farskap, samtykke til donasjon av organer, opprette eller tilbakekalle testament, samtykke til tvang eller kompetansen i andre særlig personlige forhold uten særskilt hjemmel i lov.

§ 22 *Særskilte vilkår for vergemål med fratakelse av den rettslige handleevnen*

En person som er i en tilstand som nevnt i § 20 første ledd, kan fratas sin rettslige handleevne etter reglene i annet og tredje ledd.

En person kan fratas den rettslige handleevnen i økonomiske forhold hvis dette er nødvendig for å hindre at han eller hun utsetter sin formue eller andre økonomiske interesser for fare for å bli vesentlig forringet, eller han eller hun blir utnyttet økonomisk på en utilbørlig måte. Fratakelsen av den rettslige handleevnen kan begrenses til å gjelde bestemte eiendeler eller bestemte disposisjoner.

En person kan fratas den rettslige handleevnen i personlige forhold på bestemte områder hvis det er betydelig fare for at han eller hun vil handle på en måte som i vesentlig grad vil være egnet til å skade hans eller hennes interesser.

§ 23 *Disposisjonsadgangen for den som er fratatt rettslig handleevne*

Med mindre noe annet er uttrykkelig bestemt, beholder den som helt eller delvis er fratatt den rettslige handleevnen etter § 22, adgangen til å foreta de disposisjoner som er nevnt i § 10 første ledd første punktum, § 12 første ledd og § 13 første ledd. § 10 annet ledd, § 12 annet og tredje ledd og § 13 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 24 *Virkingen av at den som er fratatt den rettslige handleevnen, har handlet ut over sin rett*

Bestemmelsene i §§ 14 og 15 gjelder tilsvarende når en som helt eller delvis er fratatt handleevnen etter § 22, har inngått en avtale som ikke bindende kunne gjøres på egen hånd.

Kapittel 5. Oppnevning av verger mv.

§ 25 *Oppnevning av verge*

Når det er truffet vedtak om vergemål, oppnevnes vergen av den fylkesmannen som har myndighet etter § 55. Når retten treffer vedtak om fratakelse av den rettslige handleevnen, kan retten oppnevne vergen hvis det ikke allerede er oppnevnt verge.

Det skal fastsettes et mandat for vergen som angir rammene for vergeoppdraget, jf. § 21 tredje ledd.

Den som oppnevner vergen, skal gi Folkeregistret og Løsøreregistret melding om hvem som er oppnevnt som verge.

§ 26 *Faste verger*

Fylkesmannen kan engasjere faste verger. Den som engasjeres som fast verge, skal legge frem en uttømmende politiattest. Attesten skal angi om personen er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffebud om økonomisk kriminalitet eller seksuallovbrudd. Kongen gir i forskrift nærmere regler om kravet om politiattest, herunder hvilke straffebud som skal omfattes av attesten, og kan også gi regler om kvalifikasjonskrav, organisering og godtgjøring.

§ 27 *Midlertidig oppnevning av verge*

Hvis en oppnevnt verge ikke kan utføre sine oppgaver for en viss tid eller for visse saker, eller hvis det medfører betydelige problemer for vergen å utføre dem, kan det oppnevnes en midlertidig verge.

§ 28 *Hvem som kan oppnevnes som verge.*

Antall verger

Den som oppnevnes som verge, må være egnet for vervet og må samtykke i oppnevningen. En person som selv er under vergemål, kan ikke være verge.

Den som skal oppnevnes som verge, skal legge frem politiattest som nevnt i § 26. Dette gjelder likevel ikke der nærstående som nevnt i § 94 annet ledd oppnevnes som verge. Haster oppnevningen, kan oppnevningen skje før det er innhentet politiattest.

En ektefelle eller samboer kan oppnevnes som verge hvis det må antas å være ubetenkelig. Har den vergetrengende særkullsbarn, skal disse om mulig høres, og ektefellen eller samboeren bør ikke oppnevnes hvis noen av særkullsbarna er imot oppnevningen. På samme måte skal det tas hensyn til hva en

ektefelle eller samboer mener, hvis det er aktuelt å oppnevne et særkullsbarn som verge.

Har mor eller far skriftlig tilkjennegitt hvem som skal være sitt barns verge etter at han eller hun er død, bør denne personen velges fremfor andre.

Hvis det er hensiktsmessig, kan det oppnevnes to verger for den som er satt under vergemål. Bestemmelsen i § 18 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 29 *Opphør av vervet som verge*

En oppnevnt verge kan med rimelig varsel til fylkesmannen kreve å bli løst fra vervet som verge. Fylkesmannen skal da oppnevne en ny verge.

Fylkesmannen kan frata en oppnevnt verge vervet som verge dersom dette vil være til det beste for den som er satt under vergemål. Fylkesmannen skal frata en oppnevnt verge vervet dersom hensynet til den som er satt under vergemål, gjør dette nødvendig. Fratas vergen vervet, skal det oppnevnes en ny verge.

§ 30 *Godtgjøring for vergeoppdraget og dekning av utgifter*

Vergen har krav på godtgjøring for arbeidet som verge og har rett til å få dekket nødvendige utgifter i forbindelse med vergeoppdraget. Er vergen forelder til, barn av eller ektefelle eller samboer til den som er under vergemål, kan det bare gis godtgjøring for arbeidet hvis særlige grunner taler for det. Godtgjøring og utgifter etter første og annet punktum dekkes av den som er under vergemål. Har han eller hun en inntekt eller formue som er lavere enn de grenser som fastsettes av Kongen i forskrift, skal godtgjøringen og utgiftene likevel dekkes av fylkesmannen.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om satser for godtgjøring og utgiftsdekning etter første ledd og kan også fastsette hva som skal anses som særlige grunner etter første ledd annet punktum.

Kapittel 6. Vergens utførelse av vergeoppdraget

§ 31 *Vergens oppgave*

Vergen skal innenfor rammen av sitt mandat ivareta interessene til den som er under vergemål.

§ 32 *Vergens kompetanse*

Innenfor rammen av sitt mandat foretar vergen rettslige handlinger og råder over midler på vegne av personen han eller hun er verge for, med mindre noe annet er bestemt ved lov eller av en arvelater eller gi-
ver.

§ 33 Vergens plikt til å høre den som er satt under vergemål, mv.

Vergen skal så vidt mulig høre den som er satt under vergemål, før det foretas disposisjoner av større betydning og også når dette ellers fremstår som naturlig.

Er den som er satt under vergemål, ikke fratatt den rettslige handleevnen, kan vergen ikke foreta disposisjonen hvis den som er satt under vergemål, motsetter seg det. Dette gjelder likevel ikke hvis han eller hun ikke er i stand til å forstå hva disposisjonen innebærer. Fylkesmannen, eller vergen med fylkesmannens samtykke, kan innhente legeerklæring for å få klargjort om vedkommende er i stand til å forstå hva disposisjonen innebærer.

Er den som er satt under vergemål, fratatt den rettslige handleevnen, skal vergen legge vekt på det han eller hun mener. Ektefelle eller samboer skal få uttale seg. Er den som er satt under vergemål, uenig i vergens avgjørelse, kan han eller hun bringe spørsmålet inn for fylkesmannen.

§ 34 Vergens habilitet

En verge er inhabil til å handle for den som er under vergemål, når vergen eller noen som står vergen nær, har en interesse i saken som strider mot interessene til den som er under vergemål. Følgende personer skal alltid anses å stå vergen nær:

- a) vergens ektefelle eller samboer,
- b) vergens slektninger i rett oppstigende og rett nedstigende linje og søsken,
- c) slektninger i rett oppstigende og rett nedstigende linje og søsken til en person som nevnt i bokstav a,
- d) ektefelle til eller samboer med noen som er nevnt i bokstav b,
- e) person som vergen representerer.

Er vergen inhabil, skal det oppnevnes en midlertidig verge (setteverge) etter § 27.

En far eller mor kan som verge for eget barn ivareta barnets interesser overfor andre av sine barn og overfor andre som nevnt i første ledd.

§ 35 Registrering av eiendeler og gjeld mv.

Fylkesmannen kan pålegge vergen å foreta registrering og vurdering av eiendelene og gjelden til den som er under vergemål, og sende oppgaven til fylkesmannen.

Vergen skal sørge for at finansielle eiendeler som skal forvaltes av fylkesmannen etter kapittel 7, blir oversendt eller stilt til disposisjon for fylkesmannen.

Vergen har plikt til å føre regnskap i den utstrekning dette følger av forskrift etter § 53.

§ 36 Vergens forvaltning av eiendeler

Vergen skal sørge for at de eiendeler som ikke forvaltes av fylkesmannen, holdes i god stand og blir sikret, oppbevart og eventuelt forsikret på en betryggende og sedvanemessig måte.

Eiendeler som kan gi avkastning, skal drives eller plasseres på en sedvanemessig måte.

Penger som ikke skal forvaltes av fylkesmannen, skal vergen sette på bankkonto i eierens navn. Fylkesmannen kan inngå avtale med finansinstitusjonen om hvor mye vergen til enhver tid har rett til å heve. Vergen kan etter avtale med finansinstitusjonen gis tilgang til alminnelige betalingsinstrumenter knyttet til kontoen til den som er under vergemål.

§ 37 Vergens disponering av inntekter

Vergen dekker utgiftene til den som er under vergemål, med de inntekter vedkommende har. Dette gjelder også inntekter av midler som forvaltes av fylkesmannen. Om vergen ved årsskiftet disponerer mer enn det som er fastsatt etter § 49 første ledd, betales det overskytende til fylkesmannen. Fylkesmannen kan samtykke til at en slik innbetaling unnlates.

Fylkesmannen kan fastsette et beløp som vergen ikke må overskride, og bestemme at inntekten av midler som forvaltes av fylkesmannen, for en del ikke skal utbetales til vergen.

Strekker inntekten ikke til, kan kapitalen brukes helt eller delvis. Bruk av kapitalen krever fylkesmannens samtykke.

§ 38 Drift av næringsvirksomhet

Er den som er satt under vergemål, innehaver av eller deltaker i en næringsvirksomhet som han eller hun ikke er skikket til å drive på egen hånd, kan vergen med samtykke fra fylkesmannen bestemme om virksomheten skal fortsette eller avvikles.

§ 39 Disposisjoner over fast eiendom, løsøre og livsforsikring mv. og utlån av midler til vergen

Vergen skal ha fylkesmannens samtykke til

- a) å erverve eller avhende fast eiendom eller rettighet som ligger til fast eiendom, samt å gjøre gjeldende eller gi avkall på odelsrett eller annen rettighet i fast eiendom,
- b) å pantsette fast eiendom eller påhefte den en servitut,
- c) å forpakte eller leie bort fast eiendom, herunder bolig,
- d) å si opp leieavtale eller avtale om bortforpaktning,
- e) å kreve utskiftning eller grenseregulering,
- f) drift av fast eiendom,
- g) å begjære bruksendringstillatelse, deling mv. av fast eiendom,
- h) å erverve livsforsikring, livrente eller føderåd,

- i) å avhende løsøre hvor dette er av større verdi, er av usedvanlig karakter eller for øvrig kan sies å være av en spesiell interesse for den som er under vergemål, eller dennes nærmeste familie,
- j) å låne ut midler som tilhører den som er under vergemål, til vergen selv, eller til personer som står i et slikt forhold til vergen som nevnt i § 34. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om vilkårene for slike lån.

Det som er bestemt for fast eiendom i første ledd, gjelder tilsvarende for andel eller aksje i boligselskap så langt det passer.

§ 40 Gjeldsstiftelse mv.

Vergen skal ha fylkesmannens samtykke til å stifte gjeld på vegne av den som er under vergemål. Samtykke kreves også ved pantsettelse av vedkommendes eiendeler.

Kravet om samtykke gjelder ikke lån til utdanning i statlig låneinstitusjon. Vergen råder over lånemidlene til fordel for den som er under vergemål, med mindre vergen lar den som er under vergemål, selv få råderetten. Første og annet punktum gjelder tilsvarende for stipend som tildeles fra slik institusjon.

Den som er under vergemål, kan ikke pådras kausjonsansvar, og hans eller hennes eiendeler kan ikke stilles som sikkerhet for andres gjeld. Vergen kan med fylkesmannens samtykke gjøre unntak fra første punktum hvis det foreligger særlige grunner.

§ 41 Gaver og arveforskudd

Vergen kan ikke gi gaver eller stønader på vegne av den som er under vergemål, utover det som følger av skikk og bruk. En mindreårig over 15 år må samtykke til slik gave. Gjelder det større beløp, kreves det samtykke av fylkesmannen, selv om en slik gave følger av skikk og bruk.

Med fylkesmannens samtykke kan vergen gi arveforskudd til en livsarving hvis det foreligger et særlig behov for det, eller hvis det foreligger skriftlige nedtegnelser eller andre holdepunkter for at et slikt forskudd er i samsvar med ønsket til den som er under vergemål.

§ 42 Avkall og avslag på arv eller gave

Vergen skal ha fylkesmannens samtykke til å avslå en gave eller gi avkall eller avslag på arv på vegne av den som er under vergemål, med mindre gaven eller arven må anses å ha en ubetydelig verdi.

§ 43 Disposisjoner knyttet til næringsvirksomhet som er arvet

Er den som er under vergemål, arving til næringsvirksomhet eller del av slik virksomhet, må vergen ha

samtykke av fylkesmannen til på dennes vegne å delta i virksomheten eller å overta aksjer i et aksjeselskap eller allmennaksjeselskap som dannes for å fortsette virksomheten.

§ 44 Særregler om forvaltning når ektefelle eller samboer er oppnevnt som verge

Er ektefellen eller samboeren til den som er satt under vergemål, oppnevnt som verge, gjelder ikke reglene i kapitlet her om fylkesmannens samtykke. Disposisjoner som nevnt i § 39 første ledd bokstav a og b og § 40 skal likevel ha fylkesmannens samtykke. Finansielle eiendeler som nevnt i kapittel 7 skal forvaltes av vergen og ikke av fylkesmannen. Ektefellen eller samboeren står ikke under fylkesmannens tilsyn etter § 47 første ledd.

§ 45 Forhåndssamtykke. Hel eller delvis oppfyllelse av avtalen

Krever en disposisjon samtykke enten fra fylkesmannen eller den som er under vergemål, og vergen ikke har fått det på forhånd, skal vergen forbeholde seg en passende frist for å få samtykket.

Hvis en slik avtale er helt eller delvis oppfylt, og samtykke ikke blir gitt, gjelder reglene i § 15 første ledd første og annet punktum tilsvarende. Det samme gjelder hvis avtalen er inngått i strid med første ledd, og den annen part går fra den.

§ 46 Taushetsplikt for oppnevnt verge

En oppnevnt verge plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han eller hun får vite som ledd i vergeoppdraget om noens personlige forhold eller om tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den opplysningen angår. Taushetsplikten gjelder også etter at vergeoppdraget er avsluttet. Vergen kan heller ikke utnytte slike opplysninger i egen virksomhet eller tjeneste eller i arbeid for andre.

Opplysningen om at en person er satt under vergemål, er ikke underlagt taushetsplikt. Det samme gjelder opplysningen om at vedkommende er oppnevnt som verge, og opplysninger om rammene for vergeoppdraget.

Hvis den som er satt under vergemål, ikke selv kan gi uttrykk for sitt syn, gjelder ikke taushetsplikten overfor vedkommendes ektefelle, samboer, barn, barnebarn, foreldre og søsken i større utstrekning enn det som må antas å være etter hans eller hennes ønske. Taushetsplikten viker for opplysningsplikt og meldeplikt med hjemmel i lov. Forvaltningsloven § 13 annet ledd første punktum og § 13 a gjelder tilsvarende.

§ 47 *Vergens forhold til fylkesmannen. Klagerett*

Vergen står under tilsyn av fylkesmannen og plikter å gi de opplysninger om vergemålet som fylkesmannen ber om.

Vergen bør rådføre seg med fylkesmannen når han eller hun er i tvil, og når det gjelder avgjørelser av særlig betydning for den som er under vergemål.

Vergen kan påklage fylkesmannens vedtak til den sentrale vergemålsmyndigheten.

Kapittel 7. Fylkesmannens forvaltning av finansielle eiendeler

§ 48 *Finansielle eiendeler som skal forvaltes av fylkesmannen*

Finansielle eiendeler som eies av personer under vergemål, forvaltes av fylkesmannen, hvis ikke noe annet følger av lov eller annen gyldig bestemmelse.

Den som er satt under vergemål, men ikke er fratatt den rettslige handleevnen, må gi samtykke til at fylkesmannen forvalter midlene. Samtykke kreves likevel ikke dersom han eller hun ikke er i stand til å forstå hva samtykket innebærer.

Med finansielle eiendeler menes penger, bankinnskudd, andre pengekrav, andeler i selskap med begrenset ansvar, livspoliser og finansielle instrumenter.

Med finansielle instrumenter menes det samme som etter lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel § 2-2.

§ 49 *Finansielle eiendeler som ikke skal forvaltes av fylkesmannen*

Utgjør de finansielle eiendelene til en person under vergemål et beløp som er lavere enn en grense som fastsettes av Kongen i forskrift, skal eiendelene i stedet forvaltes av vergen. Når særlige grunner tilsier det, kan fylkesmannen unnlate å ta midler som overstiger den fastsatte beløpsgrensen, til forvaltning. Fylkesmannen kan også, når særlige grunner tilsier det, ta midler som ligger under den fastsatte beløpsgrensen, til forvaltning.

Finansielle eiendeler som en arvelater eller giver har fastsatt at skal forvaltes særskilt etter § 95, skal ikke forvaltes av fylkesmannen.

Er ektefellen eller samboeren til den som er satt under vergemål, oppnevnt som verge, gjelder § 44.

§ 50 *Omgjøring av finansielle eiendeler*

Fylkesmannen kan omgjøre andre finansielle eiendeler enn penger og bankinnskudd til kontante midler.

Andre finansielle eiendeler enn penger og bankinnskudd som er av særlig karakter, eller som eieren må antas å ha en særlig tilknytning til, bør ikke selges med mindre det er nødvendig ut fra eierens behov.

Vergen, og om mulig også eieren, skal høres før omgjøring finner sted.

§ 51 *Forvaltningen av finansielle eiendeler*

Finansielle eiendeler som skal forvaltes av fylkesmannen og om nødvendig er omgjort til kontante midler etter § 50 første ledd, skal plasseres som bankinnskudd på individuelle konti i bank.

Den sentrale vergemålsmyndigheten skal forhandle om innskuddsvilkårene på vegne av fylkesmannen og fastsetter hvilke finansinstitusjoner som skal benyttes for innskuddsformål.

Finansielle eiendeler som ikke omgjøres til kontante midler, jf. § 50 annet ledd, skal forvaltes individuelt av fylkesmannen. Fylkesmannen kan gi en bestyrer i oppgave å forvalte slike finansielle eiendeler mot særskilt vederlag av avkastningen av midlene, forutsatt at en slik løsning best tjener interessene til eieren. Reglene i kapittel 6 og § 53 gjelder så langt de passer for bestyrerens forvaltning av eiendelene.

Første til tredje ledd gjelder tilsvarende for finansielle eiendeler som etter lov skal forvaltes på samme måte som midler som tilhører personer under vergemål, eller som etter gyldig bestemmelse av arvelater eller giver skal forvaltes av fylkesmannen, jf. §§ 95 og 96.

§ 52 *Utbetaling ved opphør av vergemål*

Ved opphør av vergemålet skal fylkesmannen uten unødig opphold sende midlene som har vært forvaltet etter reglene i kapitlet her, til eieren sammen med sluttregnskap.

Før midlene kommer til utbetaling kan eieren anmode om at midlene likevel fortsatt skal forvaltes av fylkesmannen. Adgangen til fortsatt forvaltning opphører ved utløpet av det året eieren av midlene fyller 25 år. Fylkesmannen plikter å informere om muligheten for fortsatt forvaltning.

Hvis eieren på utbetalingstidspunktet ikke er villig til å ta imot eiendeler eller kvittere for dem, eller overlevering og kvittering av andre grunner ikke er mulig, skal fylkesmannen, med mindre særlige grunner taler mot det, omgjøre midlene i penger som deponeres i Norges Bank etter reglene i lov 17. februar 1939 nr. 2 om deponering i gjeldshøve.

Salg kan begjæres gjennom namsmyndighetene etter regler om tvangssalg så langt de passer. Bestemmelsene i tvangsfullbyrdelsesloven § 8-16 første ledd, § 10-6, jf. § 8-16 første ledd, § 11-20 og § 12-6, jf. § 11-20, om det minste bud som kan godtas, gjelder ikke i disse tilfellene.

Eieren skal varsles av fylkesmannen om at eiendelene kan bli solgt. Fylkesmannen kan sette en frist for eieren til å motta eiendelene eller kvittere for dem om salg skal unngås. Varslet skjer på en måte fylkesmannen finner betryggende.

§ 53 Regnskapsplikt

Kongen gir i forskrift nærmere regler om vergens og fylkesmannens regnskapsplikt, herunder revisjon av regnskaper.

§ 54 Opplysningsplikt for institusjoner mv.

Kongen kan i forskrift gi regler om at når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler, skal offentlige forvaltningsorganer, finansinstitusjoner, fondsforvaltningsselskaper, verdipapirregistre og verge gi melding til fylkesmannen om dette.

Institusjoner og personer som nevnt i første ledd har opplysningsplikt overfor vergen og fylkesmannen for personer som er under vergemål eller begjært satt under vergemål. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om opplysningsplikten.

Vergen og fylkesmannen har rett til innsyn i ligning og selvangivelse for personer under vergemål og for personer som er begjært satt under vergemål, når slikt innsyn er nødvendig for at vergen og fylkesmannen skal kunne ivareta sine oppgaver etter loven her.

Kapittel 8. Saksbehandlingsregler for vergemålsmyndigheten

§ 55 Fylkesmannens kompetanse mv.

Fylkesmannen behandler saker etter loven her i første instans, herunder sak om vergemål der den rettslige handleevnen ikke fratras.

Saken behandles av fylkesmannen i det vergemålsdistriktet der personen som saken om vergemål gjelder, har bopel. Om det ikke kan påvises bopel i et bestemt distrikt, behandles saken av fylkesmannen i det distriktet som personen har sterkest tilknytning til.

Forvaltningsloven gjelder for vergemålsmyndighetens virksomhet om ikke noe annet følger av loven her.

§ 56 Rett til å begjære vergemål

Fylkesmannen treffer vedtak om opprettelse eller endring av vergemål av eget tiltak eller etter begjæring fra

- personen selv,
- personens ektefelle, samboer, foreldre, nærmeste livsarving eller søsken,
- vergen, hvis personen allerede er under vergemål,
- behandlende lege eller tilsynslege ved helseinstitusjon der personen er innlagt eller bor.

Begjæring som nevnt i første ledd skal begrunnes.

Om en person som nevnt i første ledd bokstav b eller c begjærer vergemål eller endring av dette, blir

vedkommende part i saken. Personer som nevnt i første ledd bokstav b kan senere tre inn som part i saken.

Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om begjæringen.

§ 57 Meldeplikt for institusjoner og andre

Må det antas at det er behov for vergemål for en person som er innlagt i institusjon eller boform med heldøgns omsorg eller pleie, skal institusjonen eller boformen melde fra til fylkesmannen. Meldeplikten gjelder også ansvarlig for kommunens helse- og sosialtjenester utenfor institusjon. Meldingen skal begrunnes.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om meldeplikten.

§ 58 Forhåndsvarsel

Straks saken er igangsatt, skal det sendes forhåndsvarsel etter forvaltningsloven § 16 til personen som saken om vergemål gjelder. Forhåndsvarsel kan unnlates dersom

- personen ikke er i stand til å forstå hva saken gjelder,
- personen allerede på annen måte har fått kjennskap til at vedtak skal treffes, eller
- forhåndsvarsel ikke er praktisk mulig.

§ 59 Grunnlaget for fylkesmannens avgjørelse

Fylkesmannen skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Fylkesmannen skal blant annet legge til grunn for vedtaket:

- erklæring fra lege eller annen sakkyndig om hvorvidt personen på grunn av forhold som nevnt i § 20 ikke er i stand til å ivareta sine interesser, og om personen forstår hva et samtykke til vergemål innebærer,
- uttalelse fra pårørende som har begjært vergemål, jf. § 56,
- uttalelse fra institusjon eller tjeneste som har gitt melding etter § 57, og fra institusjon der personen er innlagt,
- samtykkeerklæring der dette kreves, jf. § 20,
- samtale mellom saksbehandler og den som er begjært satt under vergemål, med mindre det må antas at personen ikke kan forstå hva saken gjelder.

Helsepersonell og ansatte i sosialtjenesten og barnevernstjenesten kan gi nødvendige og relevante opplysninger til fylkesmannen eller oppnevnt sakkyndig uten hinder av taushetsplikten.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om gjennomføringen av bestemmelsene i første og annet ledd, herunder regler om at fylkesmannen kan kreve fremlagt slik dokumentasjon som er nevnt i første ledd bokstav a og c.

§ 60 *Underretning til nære familiemedlemmer*

Når en person begjæres satt under vergemål, skal fylkesmannen underrette ektefellen eller samboeren og eventuelle barn over 18 år om begjæringen. Disse skal også underrettes om avgjørelsen i saken, om klage og om begjæring om endringer av vergemålet. Har personen ikke nære familiemedlemmer som nevnt i første punktum, skal foreldrene underrettes på samme måte.

§ 61 *Midlertidig vedtak*

Dersom det er nødvendig for å avverge vesentlig skade eller ulempe for den som begjæringen om vergemål gjelder, og vilkårene etter § 20 antas å foreligge, kan fylkesmannen treffe midlertidig vedtak om vergemål inntil det foreligger endelig avgjørelse i saken. Dersom vilkårene i § 22 antas å foreligge, kan fylkesmannen på samme vilkår som nevnt i første punktum treffe midlertidig avgjørelse om hel eller delvis fratakelse av den rettslige handleevnen.

Reglene i § 59 første ledd bokstav e og § 58 om forhåndsvarsel skal følges, med mindre det er en nærliggende fare for at formålet med den midlertidige avgjørelsen da ikke blir oppnådd.

Når det er truffet en midlertidig avgjørelse etter første ledd, skal vedtaket straks sendes til tinglysing eller registrering, jf. § 77.

Fylkesmannen skal straks bringe vedtak om midlertidig fratakelse av den rettslige handleevnen inn for tingretten.

§ 62 *Avvisning*

En begjæring om vergemål kan avvises av fylkesmannen dersom det går frem av begjæringen at de forhold som påberopes, ikke kan gi grunnlag for opprettelse av vergemål. Det samme gjelder når begjæringen er avslått tidligere, og den nye begjæringen ikke inneholder nye opplysninger av betydning.

§ 63 *Opphevelse av eller endring av vergemålet*

Et vedtak om vergemål skal oppheves eller endres hvis vilkårene for vergemålet ikke lenger er til stede eller forholdene tilsier det. Dersom den som er satt under vergemål etter eget samtykke, trekker samtykket tilbake, skal vergemålet oppheves.

Er vergemålet fastsatt ved dom, avgjøres krav om endring av dommen ved nytt søksmål, jf. § 75. Hvis fylkesmannen finner det ubetenkelig, og den eller de som har brakt saken om vergemål inn for retten, ikke motsetter seg det, kan fylkesmannen bestemme at personen ikke lenger skal være under vergemål eller være fratatt den rettslige handleevnen.

§ 64 *Klage*

Fylkesmannens vedtak om opprettelsen av vergemålet kan påklages til den sentrale vergemålsmyndigheten av den som er satt under vergemål, av dennes verge, av den som har begjært vergemålet, og av dem som kan begjære vergemål etter § 56 første ledd bokstav b.

§ 65 *Taushetsplikt*

Opplysningen om at en person er satt under vergemål, er ikke undergitt taushetsplikt.

§ 66 *Rett til å behandle personopplysninger*

Vergemålsmyndigheten har rett til å behandle sensitive og ikke-sensitive personopplysninger som er nødvendige som ledd i saksbehandlingen etter loven her. Opplysningene kan brukes til administrasjon og saksbehandling og for å utarbeide statistikk, og de kan som ledd i dette utveksles mellom fylkesmenne og mellom fylkesmennene og den sentrale vergemålsmyndigheten. I den utstrekning det er nødvendig, kan relevante opplysninger om den som er satt under vergemål, utleveres til vergen. Utlevering kan ellers skje der det følger av lov.

§ 67 *Vurdering av tvungen forvaltning*

I forbindelse med opprettelsen av vergemålet skal fylkesmannen vurdere om midler som er underlagt tvungen forvaltning i medhold av folketrygdloven § 22-4, folketrygdloven § 22-6, kommunehelsetjenesteloven § 6-8 eller sosialtjenesteloven § 7-11, i stedet skal forvaltes av vergen.

Kapittel 9. Saksbehandlingsregler for domstolene

§ 68 *Retten kompetanse i vergemålssaker mv.*

Vergemål med fratakelse av den rettslige handleevnen besluttet av tingretten. Retten kan oppnevne verge, jf. 25 første ledd annet punktum.

Retten kan overprøve vedtak om vergemål etter § 55 og vedtak om avslag på begjæring om opphevelse av vergemål etter § 63. Innenfor rammene av vergemålsloven prøver retten alle sider av saken.

Mekling i forliksrådet foretas ikke.

Søksmål i vergemålssaker etter første og annet ledd reises ved tingretten der personen vergemålssaken gjelder, har sitt alminnelige verneting.

§ 69 *Kompetanse til å reise sak mv.*

Sak om vergemål kan reises av dem som er nevnt i § 56 første ledd bokstav a til d, og av fylkesmannen. Sak reises ved stevning til retten.

Personen vergemålssaken gjelder, kan, selv om han eller hun er fratatt den rettslige handleevnen, på egen hånd begjære forenklet domsbehandling der-

som han eller hun har evne til å forstå hva saken gjelder.

§ 70 Tingrettens sammensetning

Tingretten settes med to meddommere, hvorav den ene eller begge kan være fagkyndige som oppnevnes av retten.

§ 71 Rettens behandling av vergemålssaker

For rettens saksbehandling i saker om vergemål, jf. § 68 første og annet ledd, gjelder de alminnelige reglene i rettergangslovgivningen så langt de passer, om ikke noe annet følger av loven her.

Saken skal prioriteres og behandles så hurtig som hensynet til en forsvarlig saksbehandling gjør mulig. Retten avgjør om hovedforhandlingen skal holdes i rettslokalet, på sykehuset eller i den institusjonen der personen er.

Retten skal gjøre partene oppmerksom på adgangen til å begjære saken behandlet for lukkede dører.

Reglene i § 60 om underretning til nære familie-medlemmer gjelder tilsvarende for retten.

Retten sørger for at saken blir tilstrekkelig opplyst. Retten har i den forbindelse krav på å få bistand fra politiet. Helsepersonell, ansatte i sosialtjenesten og ansatte i barnevernstjenesten kan gi nødvendige og relevante opplysninger til oppnevnt sakkyndig og avgi vitneforklaring uten hinder av taushetsplikt.

§ 72 Møteplikt under hovedforhandlingen

Personen vergemålssaken gjelder, og i tilfelle vergen, skal innkalles til hovedforhandlingen.

Uteblir personen, eller er personen ikke i stand til å møte, skal retten før avgjørelse treffes sørge for en muntlig samtale med personen utenfor hovedforhandlingen, med mindre personen ikke er i stand til å forstå hva saken gjelder, eller en slik samtale ikke er mulig å få til. Hvis retten enstemmig finner det ubetenkelig, kan rettens leder eller oppnevnt sakkyndig gjennomføre samtalen alene.

Dersom det er oppnevnt sakkyndig, skal denne, med mindre særlige grunner foreligger, møte under hovedforhandlingen. Det samme gjelder den som har begjært vergemålet.

§ 73 Avgjørelse ved dom. Anke

Avgjørelse i saken treffes ved dom.

Dommen kan påankes av personen vergemålssaken gjelder, dennes verge, den eller de som har begjært vergemål, og av de som kan begjære vergemål etter § 56 første ledd bokstav b.

Lagmannsretten er ankeinstans. Bestemmelsen i § 70 gjelder tilsvarende.

§ 74 Avvisning

En sak om vergemål kan avvises av retten dersom det går frem av stevningen at de forhold som påberopes, ikke kan gi grunnlag for opprettelse av vergemål. Det samme gjelder når saken er avslått tidligere, og den nye stevningen ikke inneholder nye opplysninger av betydning.

§ 75 Rettskraft. Endring av dom

Rettens dom i sak om opprettelse av vergemål eller fratakelse av den rettslige handleevnen trer i kraft straks.

Ved anke kan tingretten som har avsagt dommen, eller ankeinstansen bestemme at anken skal ha oppsettende virkning.

Når rettskraftig dom foreligger, kan ny sak ikke reises før det er gått ett år.

Krav om endring av dommen avgjøres ved nytt søksmål. Den som er fratatt den rettslige handleevnen, kan reise søksmål på egen hånd dersom han eller hun har evne til å forstå hva saken gjelder.

§ 76 Kostnadene ved saken. Oppnevning av prosessfullmektig

Staten bærer alle kostnadene ved saken når ikke annet følger av særskilt lovbestemmelse. Om en privat part har reist søksmålet, kan denne pålegges ansvar for egne kostnader om søksmålet synes ubegrunnet.

Retten skal gjøre den som en sak om fratakelse av den rettslige handleevnen gjelder, oppmerksom på retten til å få oppnevnt advokat på det offentliges bekostning, jf. rettshjelpsloven § 16.

Dersom personen ikke selv sørger for prosessfullmektig, skal retten av eget tiltak oppnevne prosessfullmektig hvis saksøkte ikke er i stand til å forstå hva saken gjelder. Kongen kan gi nærmere regler om utvalg av advokater som retten kan oppnevne en prosessfullmektig fra.

§ 77 Registrering av vedtak om fratakelse av den rettslige handleevnen

Dom om fratakelse av den rettslige handleevnen skal tinglyses eller registreres i

- a) Løsøreregisteret,
- b) grunnboka og andre lignende realregistre hvis personen eier fast eiendom eller andre registrerte eiendeler,
- c) Enhetsregisteret og Foretaksregisteret, hvis personen er innehaver av eller ansvarlig deltaker i et foretak som er innført der,
- d) Verdipapirsentralen.

Den retten som har besluttet fratakelsen av den rettslige handleevnen, skal sørge for slik tinglysing eller registrering som nevnt i første ledd. Om retten

oppever eller endrer avgjørelsen om fratakelse av den rettslige handleevnen, skal retten sørge for at endringen blir registrert.

Tredjepersoners stilling reguleres av de tinglysingsrettslige regler. Fratakelse av den rettslige handleevnen kan ikke gjøres gjeldende overfor den som i god tro har inngått avtale med vedkommende om eiendeler som nevnt i nr. 2 før den påbudte meldingen er innført i dagbok eller register.

Kapittel 10. Fremtidsfullmakter mv.

§ 78 Definisjon

En fremtidsfullmakt er en fullmakt til én eller flere personer om å representere fullmaktsgiveren etter at fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser innen de områdene som omfattes av fullmakten.

§ 79 Fullmaktsgiveren og fullmektigen

En fremtidsfullmakt kan opprettes av den som har fylt 18 år og har evnen til å forstå fullmaktens betydning.

Den som utpekes som fullmektig, må på tidspunktet fullmakten trer i kraft, ha fylt 18 år og ikke være satt under vergemål. En juridisk person kan ikke utpekes til fullmektig i en fremtidsfullmakt.

Fullmakten kan utpeke en annen fullmektig for det tilfellet at fullmektigen blir midlertidig eller varig forhindret fra å utføre sitt oppdrag.

§ 80 Fullmaktens innhold og omfang

En fremtidsfullmakt kan omfatte økonomiske og personlige forhold. Den kan begrenses til å gjelde bestemte områder.

Det skal gå klart frem av fullmakten at den skal gjelde etter at fullmaktsgiveren har kommet i en tilstand som nevnt i § 78.

Kompetansen til å stemme ved valg, inngå ekteskap, erkjenne farskap, samtykke til donasjon av organer, opprette eller tilbakekalle testament eller samtykke til tvang og kompetansen i andre særlig personlige forhold kan ikke omfattes av fullmakten uten særskilt hjemmel i lov.

Hvis ikke noe annet følger av fremtidsfullmakten, kan fullmektigen samtykke til behandling av personopplysninger på vegne av fullmaktsgiveren innenfor fullmaktens område.

§ 81 Formkrav

En fremtidsfullmakt skal gjøres skriftlig med to vitner som fullmaktsgiveren har godtatt, og som er til stede sammen og vet at dokumentet skal være en fremtidsfullmakt. Mens vitnene er til stede, skal fullmaktsgiveren skrive under dokumentet eller vedkjen-

ne seg sin underskrift. Vitnene skal underskrive dokumentet mens fullmaktsgiveren er til stede, og etter hans eller hennes ønske.

Vitnene må ha fylt 18 år og må ha evne til å forstå betydningen av underskriften. Fullmektigen kan ikke være vitne. Det samme gjelder fullmektigens ektefelle, samboer, foreldre, barn og barnebarn.

Er reglene i paragrafen her ikke fulgt, er dokumentet ugyldig som fremtidsfullmakt.

§ 82 Opplysninger fullmakten bør inneholde

En fremtidsfullmakt bør dateres.

Vitnene bør i påskrift på dokumentet opplyse om fullmaktsgiveren har opprettet fullmakten av fri vilje og hadde evne til å forstå betydningen av handlingen, og om eventuelle andre forhold som kan ha betydning for fullmaktens gyldighet. Påskriften bør inneholde opplysning om vitnenes fødselsdato og adresse.

§ 83 Ikrafttredelse

En fremtidsfullmakt trer i kraft når fullmaktsgiveren er i en slik tilstand som beskrevet i § 78.

Fullmektigen skal ta stilling til når fullmakten er i kraft. Fullmektigen skal snarest mulig underrette fullmaktsgiveren og fullmaktsgiverens ektefelle eller samboer om fullmaktens ikrafttredelse og om dens innhold. Hvis fullmaktsgiveren ikke har ektefelle eller samboer, skal andre nære slektninger underrettes.

§ 84 Stadfesting

Fullmektigen kan be fylkesmannen om å stadfeste ikrafttredelsen av en fremtidsfullmakt. Stadfesting skal skje hvis fullmakten er opprettet i samsvar med § 81 første ledd, og fullmaktsgiveren er i en tilstand som nevnt i § 78.

Stadfesting skal likevel ikke skje hvis

- a) det er klart at fullmaktsgiveren ikke hadde fylt 18 år eller manglet evnen til å forstå disposisjonens betydning når fremtidsfullmakten ble opprettet, jf. § 79 første ledd,
- b) det er klart at vitnene ikke oppfylte kravene i § 81 annet ledd, eller
- c) det er grunn til å anta at fullmektigen ikke er egnet for oppdraget.

Fullmektigen skal legge frem fremtidsfullmakten, bevis for at pårørende er varslet, jf. § 83 annet ledd, og en legeerklæring om fullmaktsgiverens aktuelle helsetilstand. Slik legeerklæring kan fullmektigen innhente uten hinder av taushetsplikt. Fylkesmannen sørger for sakens opplysning ellers.

Blir ikrafttredelsen stadfestet, skal fullmektigen motta en attest om dette. Stadfestingen skal registreres i samsvar med § 77.

Kongen kan gi nærmere regler om stadfesting og registrering av stadfestingen.

§ 85 *Fullmektigens oppgaver*

Fullmektigen skal handle i samsvar med fullmakten og fremme fullmaktsgiverens interesser og rettigheter.

Før fullmektigen treffer avgjørelser skal fullmaktsgiveren høres hvis dette kan skje uten betydelige vanskeligheter. Det er ikke nødvendig å høre fullmaktsgiveren hvis han eller hun ikke kan forstå sakens betydning.

Fullmektigen skal holde fullmaktsgiverens midler atskilt fra sine egne. Fullmektigen skal oppbevare tilstrekkelig dokumentasjon om de avgjørelser som blir tatt på fullmaktsgiverens vegne.

§ 86 *Inhabilitet mv.*

Fullmektigen kan ikke representere fullmaktsgiveren i saker der han eller hun ville vært inhabil som verge, jf. § 34. Fullmektigen kan likevel gjennomføre disposisjoner etter §§ 87 og 88 og disposisjoner som fullmakten særskilt angir at fullmaktsgiveren skal kunne gjennomføre.

Hvis fullmektigen er inhabil, kan fullmektigen og personer nevnt i § 56 begjære at fylkesmannen oppnevner en verge med et mandat begrenset til de forhold som gjør fullmektigen inhabil.

§ 87 *Gaver*

En fullmektig kan gi sedvanlige gaver på fullmaktsgiverens vegne. Andre gaver kan bare gis hvis det er angitt særskilt i fullmakten.

§ 88 *Vederlag og dekning av utgifter*

Om ikke noe annet er avtalt eller fastsatt i fullmakten, kan fullmektigen dekke sine nødvendige utgifter av fullmaktsgiverens midler. Om ikke noe annet er avtalt eller fastsatt i fullmakten, kan fullmektigen, når det er rimelig, også beregne seg et passende vederlag.

§ 89 *Tilbakekall av fremtidsfullmakt*

Et løfte om ikke å tilbakekalle en fremtidsfullmakt er ikke bindende.

Fullmaktsgiveren kan tilbakekalle fremtidsfullmakten hvis han eller hun har evnen til å forstå betydningen av dette.

Tilbakekall skjer ved at fullmaktsgiveren krever fullmakten tilbake eller får den ødelagt. Fullmektigen plikter etter krav fra fullmaktsgiveren å levere fullmakten tilbake. Har en tredjeperson fått en særskilt erklæring om at fremtidsfullmakten er tilbakekalt, gjelder dette som tilbakekall overfor ham eller henne.

§ 90 *Opplysnings- og regnskapsplikt*

Det kan fastsettes i en fremtidsfullmakt at fullmektigen skal ha opplysnings- eller regnskapsplikt overfor en tredjeperson.

Fullmektigen skal på begjæring fra fylkesmannen legge frem de opplysningene om fullmaktsforholdet som fylkesmannen krever. Fylkesmannen kan pålegge fullmektigen å føre regnskap og gi fylkesmannen innsyn i dette der det er nødvendig for å sikre fullmaktsgiverens interesser.

§ 91 *Vergemål for fullmaktsgiveren*

De som er nevnt i § 56, kan begjære at fullmaktsgiveren settes under vergemål. Det samme kan den som i fremtidsfullmakten er utpekt som fullmektig. Fylkesmannen kan også av eget tiltak behandle sak om opprettelse av vergemål for fullmaktsgiveren.

Fylkesmannen eller retten skal vurdere om vilkårene for vergemål er oppfylt, jf. kapittel 4. Ved vurderingen av om det er behov for vergemål, skal det legges vekt på om fullmektigen ivaretar fullmaktsgiverens interesser som forutsatt i fremtidsfullmakten, og om det er behov for ytterligere bistand.

Hvis det opprettes vergemål for fullmaktsgiveren som erstatter fullmakten, skal fylkesmannen om mulig kalle fullmakten tilbake samtidig. § 89 tredje ledd gjelder tilsvarende. Om vergemålet setter fullmakten delvis til side, skal fylkesmannen om mulig foreta en påtegning om dette på fullmakten.

§ 92 *Forholdet til avtaleloven*

Avtalelovens bestemmelser gjelder tilsvarende for fullmakt etter kapitlet her og for fullmektigens disposisjoner og ansvar, med mindre noe annet fremgår av loven her.

§ 93 *Faste betalingsoppdrag*

Skriftlig fullmakt til en finansinstitusjon eller betalingsmottaker om at det som fast oppdrag skal foretas en bestemt angitt betaling på fullmaktsgiverens vegne, er gyldig også etter at fullmaktsgiveren er kommet i en tilstand som nevnt i § 78.

En verge kan innenfor sitt mandat kalle tilbake fullmakter som nevnt i første ledd. Det samme kan en fullmektig etter en fremtidsfullmakt hvis fremtidsfullmakten omfatter representasjon av fullmaktsgiveren i økonomiske forhold.

§ 94 *Nærståendes representasjonsrett*

Nærstående har etter reglene i denne paragrafen rett til å representere et familiemedlem som på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred, ikke lenger er i stand til å ivareta sine økonomiske interesser. Den nærstående har rett til på familiemedlemmets vegne å foreta økonomiske dis-

posisjoner som gjelder familiemedlemmets bolig og daglige underhold. Den nærstående har også rett til å sørge for betaling av offentlige skatter og avgifter og av forpliktelser som følger av gyldige låneavtaler familiemedlemmet har inngått. Den nærstående kan si opp betalingsoppdrag som nevnt i § 93.

Som nærstående regnes følgende personer som har fylt 18 år, og som ikke er under vergemål:

- a) ektefelle eller samboer
- b) barn
- c) barnebarn
- d) foreldre.

En nærstående har bare representasjonsrett dersom samtlige medlemmer med høyere prioritet etter rekkefølgen som følger av første punktum, skriftlig har frasagt seg retten til å representere familiemedlemmet.

Nærståendes representasjonsrett etter denne paragrafen gjelder ikke hvis det er oppnevnt verge for familiemedlemmet, og heller ikke i den utstrekning forholdet omfattes av en fremtidsfullmakt.

§ 85 gjelder tilsvarende.

Kapittel 11. Forskjellige bestemmelser

§ 95 Særskilt forvaltning etter bestemmelse av giver og arvelater

Denne loven begrenser ikke en givers eller arvelaters adgang til ved gave eller testament å bestemme at gave eller arv som tilfaller en person under vergemål, skal forvaltes eller brukes på en bestemt måte. Med mindre det er i strid med arvelaterens eller givers bestemmelse om alternativ forvaltning eller bruk, gjelder lovens regler om forvaltning og regnskapsføring av midler tilhørende personer som er under vergemål.

Giverens bestemmelse må være skriftlig og dattert.

Hvis det vil være åpenbart uheldig for den som er under vergemål, at midlene står til hans eller hennes rådighet, kan vergen med fylkesmannens samtykke frata vedkommende råderetten over dem. På samme vilkår kan vergen med fylkesmannens samtykke bestemme at midlene skal forvaltes etter reglene i denne lov.

Arvelaterens og givers disposisjoner som nevnt i første og annet ledd må være truffet senest ved gavens oppfyllelse eller fremgå av testamentet.

§ 96 Midler som ved lov er bestemt at skal forvaltes etter denne lov

Når det ved lov er bestemt at midlene til en person som ikke er under vergemål, skal behandles etter de regler som gjelder for midler til personer under vergemål, kan fylkesmannen oppnevne en bestyrer til å forestå forvaltningen av dem. Reglene i kapittel 6

og 7 gjelder for bestyrerens forvaltning så langt de passer.

Bestyreren utfører sitt oppdrag mot vederlag av avkastningen av midlene. Er avkastningen ikke tilstrekkelig til å dekke omkostningene, kan fylkesmannen i særskilte tilfeller samtykke i at vederlaget dekkes av selve forvaltningskapitalen. Fylkesmannen avgjør på hvilken måte dekning kan skje.

§ 97 Forvaltning av andre midler enn de som tilhører personer under vergemål

Fylkesmannen kan overta forvaltningen av legatmidler og andre midler som fylkesmannen etter denne lov ikke har plikt til å forvalte. I så fall gjelder reglene i kapittel 7.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om gjennomføringen av denne bestemmelsen.

Kapittel 12. Saker med tilknytning til utlandet

§ 98 Fylkesmannens myndighet i vergemålssaker der personen ikke er bosatt i Norge

Om en norsk statsborger har flyttet fra Norge, kan sak etter loven her i særlige tilfeller behandles av fylkesmannen der personen hadde sin siste bopel i Norge.

§ 99 Fylkesmannens myndighet i internasjonale forhold når det gjelder stadfesting av fremtidsfullmakter mv.

Fylkesmannen kan stadfeste en fremtidsfullmakt hvis fullmaktsgiveren er bosatt i Norge. Hvis fullmaktsgiveren ikke er bosatt i Norge, men fullmakten gjelder eiendom i Norge, kan fylkesmannen stadfeste fullmakten så langt det gjelder denne eiendommen. Hvis fylkesmannen kan stadfeste en fremtidsfullmakt etter første og annet punktum, kan fylkesmannen også registrere fullmakten i samsvar med § 84 fjerde ledd.

Fylkesmannen har myndighet etter § 86 annet ledd, § 90 annet ledd og § 91 hvis fullmaktsgiveren er bosatt i Norge. Hvis fullmaktsgiveren ikke er bosatt i Norge, har fylkesmannen slik myndighet hvis det etter omstendighetene er grunn for fylkesmannen til å gripe inn.

§ 100 Fremtidsfullmakter og lovvalg

Når det gjelder gyldighet, omfang, endring og opphør av en fremtidsfullmakt, anvendes loven i den staten hvor fullmaktsgiveren var bosatt når fremtidsfullmakten ble opprettet, om ikke fullmaktsgiveren skriftlig har bestemt at en annen stats lov som nevnt i annet ledd skal anvendes.

Fullmaktsgiveren kan bestemme at anvendelig lov ikke skal være den lov som følger av første ledd, men i stedet

- a) loven i en stat der fullmaktsgiveren er statsborger,
- b) loven i en stat der fullmaktsgiveren tidligere har vært bosatt, eller
- c) loven i en stat der fullmaktsgiveren har fast eiendom, så langt det gjelder denne eiendommen.

Henvisningene til annen stats lov omfatter ikke bestemmelser som hører til den internasjonale privatretten.

Ved fylkesmannens og domstolenes behandling av saker etter kapitlet her anvendes norsk rett.

Kapittel 13. Ikraftsettings- og overgangsregler. Endringer i andre lover

§ 101 Ikraftsetting. Overgangsregler

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.
2. Beslutninger truffet med hjemmel i lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse eller lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige skal gjelde også etter ikrafttreddelsen av loven her. Beslutninger nevnt i første punktum kan likevel oppheves eller endres med hjemmel i loven her.
3. Kongen kan i forskrift gi nærmere overgangsregler.

§ 102 Endringer i andre lover

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. Lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse oppheves.
2. I lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer skal § 22 lyde:

§ 22 Blir fullmaktsgiveren på grunn av sinnsli-delse, herunder demens, eller alvorlig svekket hel-bred ute av stand til å inngå rettslig bindende dispo-sisjoner, får en disposisjon fullmektigen deretter foretar, ikke annen virkning enn den ville ha hatt om fullmaktsgiveren selv hadde foretatt den, med mindre noe annet følger av reglene i vergemålsloven kapittel 10.

Blir fullmaktsgiveren fratatt den rettslige handle- evnen etter vergemålsloven § 22, får en disposisjon fullmektigen deretter foretar, ikke annen virkning enn den ville ha hatt om fullmaktsgiveren selv hadde foretatt den.

Blir fullmaktsgiveren satt under vergemål, kan vergen innenfor sitt mandat kalle tilbake fullmakter.

3. I lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard gjøres føl- gende endringer:

§ 14 oppheves.

§ 15 oppheves.

4. Lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyn- dige oppheves.

5. I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. gjøres føl- gende endringer:

§ 45 annet ledd oppheves.

§ 74 annet ledd oppheves. Nåværende tredje ledd blir nytt annet ledd.

6. I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) skal ny § 93 g lyde:

§ 93 g Rettigheter som etter loven her tilkommer fornærmede og etterlatte, utøves av vergen når den fornærmede eller etterlatte er under 18 år, med min- dre noe annet følger av lov. Er vergene uenige seg imellom om utøvelsen av rettighetene, skal det opp- nevnes en setteverge.

En mindreårig som har fylt 15 år, kan på ethvert tidspunkt i saken selv utøve rettighetene som fornær- met eller etterlatt, med mindre den mindreårige er i en tilstand som beskrevet i vergemålsloven § 20.

Rettigheter som nevnt i første ledd utøves av ver- gen når den fornærmede eller etterlatte fullt ut er fra- tatt den rettslige handleevnen. Det samme gjelder en fornærmet eller etterlatt som delvis er fratatt den rettslige handleevnen når fratakelsen av handleev- nen må anses å omfatte det å utøve prosessuelle ret- tigheter.

7. I lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og fi- nansoppdrag (finansavtaleloven) skal § 25 lyde:

§ 25 Kontohaver under vergemål

(1) En mindreårig som har fylt 15 år, kan inngå avtale om konto for midler han eller hun har rett til å disponere over, jf. vergemålsloven § 12. Den mindre- årige kan selv disponere over en slik konto ved kon- tante innskudd og uttak, med mindre institusjonen har fått melding fra fylkesmannen om at den mindre- årige er fratatt rådigheten over midlene etter verge- målsloven § 12 tredje ledd.

(2) Midler som etter vergemålsloven eller vedtak om vergemål bare kan disponeres av vergen eller fyl- kesmannen, skal ikke settes inn på konto som perso- nen under vergemål har rett til å disponere over på egen hånd.

(3) En verge kan inngå avtale om konto i den mindreåriges navn uten den andre vergens samtykke. Ved avtaleinngåelsen skal vergen opplyse om det finnes andre verger for den mindreårige. Dersom det finnes flere verger, skal institusjonen informere den andre vergen om opprettelsen av kontoen.

(4) Har en kontohaver under vergemål flere verger, disponerer de kontoen i fellesskap med mindre de skriftlig har gitt melding om noe annet, fylkesmannen har besluttet at en av vergene skal disponere kontoen, jf. vergemålsloven § 18 fjerde ledd, eller en gaveyter eller arvelater har besluttet at arven eller gaven skal forvaltes på en bestemt måte, jf. vergemålsloven § 95.

(5) Opplysninger som institusjonen etter loven her skal meddele kontohaveren, skal gis verge eller fylkesmannen med mindre opplysningene gjelder

midler personen under vergemål har rett til å disponere over på egen hånd.

8. I lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven) skal § 1-3 bokstav b annet punktum lyde:

Dersom pasienten er ute av stand til å oppgi pårørende, skal nærmeste pårørende være den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten, likevel slik at det tas utgangspunkt i følgende rekkefølge: ektefelle, registrert partner, personer som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende samboerskap med pasienten, myndige barn, foreldre eller andre med foreldreansvaret, myndige søsken, besteforeldre, andre familiemedlemmer som står pasienten nær, verge eller fremtidsfullmektig med kompetanse på det personlige området.

Oslo, i justiskomiteen, den 16. februar 2010

Per Sandberg

leder

Jenny Klinge

ordfører